

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Právnická fakulta

Diplomová práce

MIMOSMLUVNÍ UŽITÍ AUTORSKÝCH DĚL

Markéta Novotná

Plzeň

2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci zpracovala samostatně, způsobem ve vědecké práci obvyklým, a to výhradně za použití citovaných zdrojů a literatury.

V Plzni dne 20.3.2012

Markéta Novotná

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí své diplomové práce, JUDr. et MgA. Petře Žikovské, za cenné rady a připomínky a za čas strávený během konzultací.

V Plzni dne 20.3.2012

Markéta Novotná

Obsah

Úvod.....	7
1 Pojem autorského práva a jeho předmět	9
1.1 Právní úprava autorského práva.....	12
1.2 Prameny práva mezinárodního a prameny práva EU	13
1.2.1 Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl (RÚB).....	14
1.2.2 TRIPS	16
1.2.3 WIPO.....	17
1.2.4 Prameny práva EU	20
2 Autorské dílo.....	23
3 Pojem a dělení mimosmluvních institutů užití autorského díla	25
3.1 Zákonná úprava mimosmluvních institutů užití	25
3.2 Užití díla	26
3.2.1 Koncepce Fair use	27
3.3 Dělení mimosmluvních institutů užití.....	28
3.4 Tříkrokový test.....	28
4 Jednotlivé instituty mimosmluvního užití autorských děl	32
4.1 Volné dílo	32
4.2 Volné užití.....	34
4.2.1 Volné užití dle § 30 AZ.....	34
4.2.2 Rozmnožování na papír nebo podobný podklad (§ 30a AZ)	40
4.2.3 Předvedení a oprava přístroje (§ 30b AZ).....	42
4.3 Zákonné licence	42
4.3.1 Citace (§ 31 AZ).....	44
4.3.2 Propagace výstavy uměleckých děl a jejich prodeje (§ 32 AZ).....	48
4.3.3 Užití díla umístěného na veřejném prostranství (§ 33 AZ).....	49

4.3.4	Úřední a zpravodajská licence (§ 34 AZ).....	50
4.3.5	Užití díla v rámci občanských či náboženských obřadů nebo v rámci úředních akcí pořádaných orgány veřejné správy, v rámci školních představení a užití díla školního (§ 35 AZ).....	53
4.3.6	Omezení práva autorského k dílu soubornému (§ 36 AZ).....	56
4.3.7	Knihovní licence (§ 37 AZ)	56
4.3.8	Licence pro zdravotně postižené (§ 38 AZ).....	60
4.3.9	Licence pro dočasné rozmnoženiny (§ 38a AZ)	61
4.3.10	Licence pro fotografickou podobiznu (§ 38b AZ)	62
4.3.11	Nepodstatné vedlejší užití díla (§38c AZ).....	62
4.3.12	Licence k dílům užitého umění a dílům architektonickým (§ 38d AZ) .	63
4.3.13	Licence pro sociální zařízení (§ 38e AZ).....	64
4.3.14	Užití originálu nebo rozmnoženiny díla výtvarného, fotografie nebo díla vyjádřeného postupem podobným fotografii jeho vystavením (§ 39 AZ).....	64
	Závěr	66
	SUMMARY	67
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	68
	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ	70
	LITERATURA	70
	PERIODIKA	71
	PRÁVNÍ NORMY A JUDIKATURA.....	72
	INTERNETOVÉ STRÁNKY	73
	KLÍČOVÁ SLOVA/KEYWORDS.....	75

Úvod

Autorské dílo, předmět autorského práva, hrálo vždy důležitou roli. Již v počátcích lidské společnosti se objevuje snaha člověka o to, aby odlišil výsledky své činnosti od ostatních. Takovéto odlišení dávalo možnost prezentovat sebe samého a rozvíjet se. Ve výtvorech bylo možno najít mnohé nové myšlenky, inspiraci či poučení do budoucna. Díky autorským dílům mají lidé možnost poznávat nové věci, učit se a právě díky nim může také docházet k celkovému rozvoji společnosti a kultury. Vzhledem k této důležité úloze je také třeba upravit vztahy, které v souvislosti s autorskými díly vznikají.

Za skutečnosti rozhodné pro autorskoprávní vztahy považuje autorský zákoník vytvoření díla a jeho veřejné nebo jiné užití. Tyto skutečnosti určují vznik a obsah autorského díla. Nelze předpokládat, že by společnost měla zájem na všech dílech. V případě, že by vznikala pouze taková díla, která by byla ve společnosti neuplatnitelná, ztrácela by takováto tvorba pro společnost význam, jelikož by nemohlo docházet k rozvoji kulturního bohatství společnosti.

Jak již bylo řečeno, hraje užití autorského díla pro společnost velmi důležitou roli. Mnohým však činí potíže odlišit takové užití díla, které vyžaduje licenci, a užití mimosmluvní. Dochází k situacím, kdy je dílo užíváno bez licence pod mylnou představou, že licence není zapotřebí a že se jedná právě o již zmíněné mimosmluvní užití. Pod touto mylnou představou pak uživatel díla jedná protizákonně. Především tato skutečnost mě vedla k tomu, abych svou diplomovou práci zpracovala právě na téma mimosmluvní užití autorských děl.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola se zabývá samotným pojmem autorského práva a jeho předmětem. Vymezena je rovněž právní úprava týkající se autorského práva, a to jak úprava česká, tak úprava mezinárodní. V případě právní úpravy mezinárodní je kladen důraz především na předpisy Evropské unie. Druhá kapitola pojednává o pojmu autorského díla. Třetí kapitola je již věnována samotnému pojmu mimosmluvního užití autorského díla a jeho jednotlivým institutům, které jsou však v této kapitole popsány pouze v nejvýznamnějších rysech. Třetí kapitola si rovněž klade za cíl podat výklad o pojmu užití díla a pravidlech, jimiž se má mimosmluvní užití autorských děl řídit. Část třetí kapitoly se rovněž zabývá tzv. Tříkrokovým testem, který má svůj

původ v předpisech mezinárodního práva a je důležitým předpisem, jenž je nutné v případě užívání výjimky z autorského práva zohlednit. Čtvrtá a zároveň nejvýznamnější část této diplomové práce popisuje již konkrétně jednotlivé instituty mimosmluvního užití autorských děl.

1 Pojem autorského práva a jeho předmět

Autorské právo (v objektivním smyslu) je souhrnem právních norem upravujících vztahy, které vznikají z vytvoření a společenského uplatnění děl literárních, vědeckých a uměleckých.¹ Názory na otázku, k čemu má autorské právo sloužit, se v minulosti značně lišily. Mnozí zastávali názor, že jedinou funkcí autorského práva má být pouze ochrana zájmů autora díla, který se při své práci i při samotném zveřejnění a pozdějším užívání díla setkává s největšími problémy a nejistotami. Takovýto názor ovšem nemůže být absolutně ve společnosti uznáván. Ochrana má být poskytována nejen autorům děl, ale také jejich uživatelům. Je nezbytné brát ohledy například i na nakladatele a jiné podnikatele v kulturní sféře. Funkcí autorského práva nezůstává pouze ochrana zájmů autorů či společnosti, ale nachází svůj význam také v mezinárodní oblasti. Svůj význam zde autorské právo má především při kulturní výměně mezi jednotlivými státy. Důležitým prostředkem ke splnění tohoto úkolu je účast na mnohostranných autorskoprávních úmluvách a uzavírání dohod o kulturní výměně.²

V subjektivním slova smyslu lze autorské právo chápat jako soubor konkrétních oprávnění tvořící jeden celek. V literatuře se lze setkat s více názory na to, jak lze tato oprávnění dělit. V teorii, kterou zastává např. Karel Knap, se autorská práva rozlišují na práva osobní a majetková. Další teorie praví, že lze tato práva dělit na osobní, majetková a smíšená. Tato teorie rozlišuje práva na výlučně osobní a výlučně majetková, přičemž však pamatuje také na to, že existují i taková práva, která nelze zařadit ani do jedné z těchto výlučných kategorií, a proto k nim přidává třetí skupinu, kterou jsou právě práva smíšená. Ztotožňují se s teorií zastávanou Karlem Knapem. Tato teorie totiž praví, že nelze striktně oddělovat práva osobnostní a práva majetková. I majetková práva jsou totiž vždy neodmyslitelně spojena s osobou autora. Teorie tedy neuznává kategorii smíšených práv, určité mísení kategorií se totiž projevuje ve skupině práv majetkových, a je tedy nadbytečné tvořit ještě další skupinu. Dělení na dvě skupiny dodržel také zákonodárce, když v § 10 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorského zákona),

¹ KNAP, Karel, *Smluvní vztahy v právu autorském*. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967. 7 s.

² KNAP, Karel, *Smluvní vztahy v právu autorském*. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967. 10 s.

ve znění pozdějších předpisů (dále jen „AZ“ nebo „autorský zákon“) stanovil, že se autorské právo dělí na výlučné právo osobnostní a výlučné právo majetkové.

Práva osobní se pojí pouze s osobou autora. Osobnostních práv se autor nemůže vzdát; tato práva jsou nepřevoditelná a smrtí autora zanikají. Po smrti autora si nikdo nesmí osobovat jeho autorství k dílu, dílo smí být užito jen způsobem nesnižujícím jeho hodnotu a musí být uveden autor díla, nejde-li o dílo anonymní.³ V případě, že by autor učinil úkon, kterým by se těchto práv chtěl vzdát nebo je převést na jiného, by byl tento úkon absolutně neplatný. V mezinárodní sféře je problematika výlučných osobnostních práv zachycena Bernskou úmluvou o ochraně literárních a uměleckých děl (dále jen „RÚB“ nebo „Bernská úmluva“), (konkrétně čl. 6). AZ vymezuje jednotlivá osobnostní práva v § 11 odst. 1-3.

V § 11 odst. 1 je zakotveno autorovo právo na zveřejnění díla. Záleží pouze na autorovi, kdy a jakým způsobem se rozhodne své dílo zpřístupnit veřejnosti. Jen autor může rozhodnout o tom, zda se mu dílo zdá již dostatečně vhodné na to, aby bylo veřejnosti zpřístupněno. Zákon k takovému zpřístupnění však stanovuje podmínku, že se musí jednat o první zpřístupnění, a to zpřístupnění veřejné a oprávněné, směřující k individuálně určenému okruhu osob.

Výlučným osobnostním právem je dále právo osobovat si autorství (§ 11 odst. 2 AZ). Toto právo zahrnuje autorovu možnost bránit se proti situaci, kdy je za autora díla či jeho části označena jiná osoba. Autor má právo na to rozhodnout, jakým způsobem bude v díle označen, tedy zda bude dílo zveřejněno pod jeho jménem, pseudonymem nebo dokonce anonymně.

V § 11 odst. 3 AZ je vymezeno právo autora na nedotknutelnost díla. Zde je zahrnuto autorovo výlučné právo k provádění změn a úprav v díle. Pouze autor může dát svolení k tomu, aby byla změna či úprava provedena někým jiným. Tento souhlas nelze nahradit ani zákonnou licencí ani rozhodnutím státního orgánu. Ve výčtu jednotlivých práv, která spadají do této kategorie, jmenuje autorský zákon také například právo autora na to, aby jeho dílo bylo užíváno vhodným způsobem, tedy takovým, který by dílo neznehodnocoval či nesnižoval jeho hodnotu.

³ ROZEHNAL, Aleš. *Mediální právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 233. ISBN 80-86473-79-1.

Majetková práva, na rozdíl od práv osobnostních, nejsou nutně spojena pouze s osobou autora, smrtí autora nedojde k jejich zániku, naopak jsou způsobilá k tomu, aby se stala předmětem dědictví. Majetková práva jsou nepřevoditelná, zákon vylučuje možnost jejich převodu či prodeje. Základním majetkovým právem autora je jeho právo nakládat s dílem. Právo nakládat s dílem (...) zahrnuje v sobě právo disponovat s dílem všemi zákonem dovolenými způsoby a vyloučit z jeho užívání každého, kdo k užití díla neobdržel svolení autora, popřípadě kdo není k užití díla oprávněn na základě ustanovení zákona (tzv. zákonná licence) nebo na základě rozhodnutí státního orgánu (tzv. nucená licence).⁴ Uživateli autor uděluje svůj souhlas k užití díla prostřednictvím smluvní licence. Poskytnutí licence neznamena zánik autorova práva na nakládání s dílem, autor je však na základě smluvní licence nucen k tomu, aby strpěl zásah do svého práva na užití díla. (podrobněji viz kap. 4.2)

Pod pojmem práva nakládat s dílem je možné rozpoznat různé druhy práv, kterými mohou být například právo na přednesení, na provozování díla, na pronájem díla či na jeho vystavování. Tato práva se liší svou formou, nicméně se jedná pouze o dílčí oprávnění, která lze podřadit pod právo nakládat s dílem.

Dalším majetkovým právem je právo na autorskou odměnu. Otázka, jaká je vlastně správná povaha autorské odměny, je často diskutovaným tématem. Objevuje se několik teorií. Podle první z nich lze autorskou odměnu chápat jako kupní cenu za dílo. Druhá chápe autorskou odměnu jako odměnu za pracovní úsilí, které vynaložil autor při tvorbě díla. Třetí teorie pojímá autorskou odměnu jako mzdu, které přísluší autorovi. Poslední, nejčastěji přijímanou teorií, je teorie o tom, že se jedná o odměnu za společenské užití díla. Výše sjednané odměny závisí na vůli stran a sjednává se ve smluvní licenci. Při stanovení smluvní odměny se přihlíží zejména k účelu licence, rozsahu a způsobu užití díla.

Právo na autorskou odměnu není součástí výlučných práv autorských, neboli nejde o právo absolutní povahy, nýbrž o relativní nárok ze smluvního vztahu, nestanoví-li zákon

⁴ KNAP, Karel, *Smluvní vztahy v právu autorském*. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967. 77 s.

výslovně jinak. S neoprávněným užitím díla tak není spojen nárok na autorskou odměnu, nýbrž nárok na vydání bezdůvodného obohacení (§ 451 n., § 40 odst. 3 AZ).⁵

1.1 Právní úprava autorského práva

V rámci občanského práva autorské právo tvoří zvláštní, relativně samostatnou oblast, upravovanou zvláštními právními normami a ovládanou zvláštními zásadami, vyplývajícími jak ze zákona, tak i ze zvláštní povahy autorských děl a vztahů k nim vznikajících.⁶

Základním právním předpisem upravujícím autorské právo a práva související s právem autorským je zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů.

Autorský zákon je zákonem občanskoprávním a ve vztahu k občanskému popř. i obchodnímu zákoníku je ve vztahu speciality. Ze vztahu speciality vyplývá pravidlo, že se při řešení vztahů vzniklých v souvislosti s vytvořením a uplatněním autorských děl užije autorského zákona. Neobsahuje-li autorský zákon svou vlastní přímou úpravu, je třeba zkoumat, zda je úprava obsažena v občanském zákoníku. V případě, že by však úpravu dané problematiky neobsahoval ani autorský zákon ani občanský zákoník, užilo by se analogie. I v případě analogie by se nejprve úprava podřídila analogii podle autorského zákona a teprve poté podle občanského zákoníku.

S autorským zákonem jsou dále spojeny mnohé další vnitrostátní předpisy, jimiž jsou například:

- zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů. Právům k výsledkům tvůrčí duševní činnosti je zaručena zákonná ochrana čl. 34 odst. 1 Listiny.

⁵ ŠVESTKA, Jiří, et al. *Občanské právo hmotné. 3 díl, díl 4-6, Rodinné právo – Autorské a patentové právo – Dědické právo*. 5. jubilejní aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwert, 2009. 199s. ISBN 978-80-7357-465-9

⁶ ŠVESTKA, Jiří, et al. *Občanské právo hmotné. 3 díl, díl 4-6, Rodinné právo – Autorské a patentové právo – Dědické právo*. 5. jubilejní aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwert, 2009. 172 s. ISBN 978-80-7357-465-9

- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (§ 152)
- zákon č. 273/1993 Sb., o některých podmínkách výroby, šíření a archivování audiovizuálních děl, o změně a doplnění některých zákonů a některých dalších předpisů (zákon o audiovizí)
- zákon č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích (vydavatelský zákon)
- zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (tiskový zákon)
- zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů a o změně zákona č. 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů (mediální zákon)
- Vyhláška č. 488/2006 ze dne 16. října 2006, kterou se stanoví typy přístrojů k zhotovování rozmnoženin, typy nenahraných nosičů záznamů a výše paušálních odměn (dále jen „Vyhláška o odměnách“)

1.2 Prameny práva mezinárodního a prameny práva EU

Užití autorského díla často přesahuje hranice svého domovského státu a dílo pak může být užito kdekoli na světě. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že práva k nemotným statkům včetně autorského práva jsou ovládána zásadou teritoriality.⁷ Dle této zásady se dílům vzniklým na území České republiky dostává autorskoprávní ochrana pouze na našem území, na území cizího státu pak dílo autora nárok na tuto ochranu

⁷ ŠVESTKA, Jiří, et al. *Občanské právo hmotné. 3 díl, díl 4-6, Rodinné právo – Autorské a patentové právo – Dědické právo*. 5. jubilejní aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwert, 2009. 162 s. ISBN 978-80-7357-465-9

pozbývá. Mimo území domovského státu může být dílu poskytnuta právní ochrana pouze v tom případě, že splní podmínky ochrany stanovené tímto cizím státem.

Vzhledem k technickému rozvoji komunikačních prostředků, odstranění ideologických bariér a k tomu, že dnes již pro šíření děl mají hranice států jen velmi malý faktický význam, ochrana omezená na jediný stát (např. státní příslušnost autora) by byla zpravidla naprosto nedostatečná a pro mnohá díla zcela bezvýznamná. Je proto vždy třeba usilovat o dosažení ochrany ve všech státech, kde může být dílo užíváno, a to pokud možno tak, aby ochrana byla všude obsahově stejná nebo podobná. To je úkolem mezinárodních smluv sjednávaných pro oblast práva autorského a práv příbuzných.⁸

Pro účely této práce jsou významné především tyto dokumenty:

- Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl (dále jen „RÚB“ nebo „Bernská úmluva“)
- Dohoda o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights – dále jen „TRIPS“)
- Internetové smlouvy WIPO
- Obchodní dohoda proti padělatelství (Anti-Counterfeiting Trade Agreement, dále jen „dohoda proti padělatelství“ nebo „ACTA“)

1.2.1 Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl (RÚB)

Potřeba úpravy ochrany autorských práv se objevovala již v 19. století, avšak k překonávání zásady teritoriality pozvolna docházelo až v 80. letech.

Bernská úmluva vstoupila v platnost dne 5. prosince 1887 a postupem času došlo několikrát k jejímu doplnění a zrevidování (naposledy v Paříži v roce 1971). I z tohoto důvodu se o Bernské úmluvě o ochraně děl literárních a uměleckých někdy hovoří jako o Revidované bernské úmluvě. Úmluvu spravuje Světová organizace duševního vlastnictví (WIPO) společně s UNESCO (organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) a Mezinárodním úřadem práce.

⁸ TÝČ, Vladimír, *Průmyslová a autorská práva v mezinárodním obchodě*. 1. vyd. Praha: Linde, 1997. 13s. ISBN 80-7201-102-2

Česká republika je Bernskou úmluvou vázána od roku 1921 (vyhláška č. 40/1921 Sb.). Poslední revizí, tedy revizí pařížskou, je vázána od 11. dubna 1981 (vyhláška 133/1980 Sb., ve znění vyhlášky 19/1985 Sb.).

Smluvními stranami Bernské úmluvy se stala většina evropských zemí. Na americkém kontinentu však bylo přijetí odmítáno, přičemž přednost byla stále dávana americkému pojetí autorského práva. Vzhledem k tomu, že vznikly dva samostatné systémy sloužící k mezinárodní ochraně autorských práv, vyvstala potřeba jednotné univerzální úpravy, kterou by akceptovaly jak evropské země, tak země amerického kontinentu. Tato myšlenka nakonec pramenila ke vzniku Všeobecné úmluvy o právu autorském, přijaté na konferenci v Ženevě dne 6. září 1952. Sjednáním Všeobecné úmluvy nebyl nikterak dotčen význam Úmluvy bernské. Úmluvy jsou inkompatibilní, a proto mnohé státy, včetně České republiky, jsou smluvní stranou obou zároveň. Eventuálním kolizím, které by přece jen mohly nastat ve vztahu mezi dvěma státy, které jsou současně stranami obou úmluv, zabráňuje Dodatkové prohlášení (členských států Bernské unie) k článku XVII Všeobecné úmluvy.⁹¹⁰

⁹¹⁰TÝČ, Vladimír, *Průmyslová a autorská práva v mezinárodním obchodě*. 1. vyd. Praha: Linde, 1997. 24s. ISBN 80-7201-102-2

¹⁰ Dodatkové prohlášení k čl. XVII Všeobecní úmluvy zní „Členské státy Mezinárodní unie pro ochranu literárních a uměleckých děl (dále jen "Bernská unie"), které jsou smluvními stranami této úmluvy, přejíce si upevnit své vzájemné vztahy na základě uvedené Unie a vyhnout se jakémukoliv sporu, který by mohl vzniknout současnou platností Bernské úmluvy a Všeobecné úmluvy o autorském právu, uznávajíce, že pro některé státy je v současné době nutné přizpůsobit jejich stupeň ochrany autorského práva jejich stupni kulturního, sociálního a ekonomického rozvoje, přijaly po společné dohodě toto prohlášení:

a) S výjimkou uvedenou v odstavci b) díla, jejichž zemí původu je podle Bernské úmluvy stát, který po 1. lednu 1951 vystoupil z Bernské unie, nebudou chráněna podle Všeobecné úmluvy o autorském právu ve státech Bernské unie.

b) Pokud se smluvní stát považuje za rozvojovou zemi v souladu s praxí zavedenou Valným shromážděním Spojených národů a uložil u generálního ředitele Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu v době svého vystoupení z Bernské unie oznámení, v němž prohlašuje, že se považuje za rozvojovou zemi, nepoužijí se ustanovení odstavce a) tak dlouho, dokud tento stát bude moci v souladu s ustanoveními článku V bis používat výjimky stanovených touto úmluvou.

c) Ve vztazích mezi státy vázanými Bernskou úmluvou se Všeobecná úmluva o autorském právu nepoužije, pokud jde o ochranu děl, jejichž zemí původu je podle Bernské úmluvy některý stát Bernské unie.

Základními zásadami, na kterých je Bernská úmluva postavena, jsou zásada teritoriality, podle níž se autorskoprávní vztah řídí právem toho státu, v němž je ochrana poskytována, a zásada asimilace. Asimilační zásada je konkrétněji rozvedena v čl. 5 Bernské úmluvy. Smluvní státy zde mají stanovenou povinnost zacházet s příslušníky ostatních smluvních států tak, jako by se jednalo o příslušníky jejich vlastní. Čl. 5 odst. 1 a 3 zároveň zakotvuje povinnost členských států ochraňovat autorské právo alespoň na minimální úrovni v úmluvě zakotvené (tzv. zásada minimální ochrany).

Čl. 3 a 4 Bernské úmluvy vymezují subjekty, na něž se úmluva vztahuje. Za subjekty jsou považováni nejen autoři, kteří jsou občany smluvních států, ale také ti autoři, kteří sice nejsou příslušníky smluvních států, avšak některý ze členských států si zvolí pro své zveřejnění svého díla. V čl. 4 Úmluvy je dále za subjekt považován výrobce filmového díla, který má své sídlo či trvalé bydliště na území některého ze členských států a dále autoři architektonických děl či děl výtvarných či grafických, která jsou součástí budovy, a to děl zbudovaných na území některého z členských států.

1.2.2 TRIPS

Prvopočátky nahlížení na duševní vlastnictví jako na aspekt obchodu lze spatřovat již v roce 1948, kdy společně s Mezinárodním měnovým fondem a Světovou bankou vzniká také Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT, General Agreement on Tariffs and Trade). Jednou ze tří hlavních funkcí této dohody se stala liberalizace světového obchodu, která měla být projednána na tzv. Uruguayském kole (konáno v letech 1990-1994). Právě na Uruguayském kole bylo poprvé na duševní vlastnictví pohlíženo jako na obchodní aspekt. Bylo zejména uznáno, že výskyt padělaného a pirátského zboží podkopává obchod a že u zahraničních investic či transferovanou technologii musí být kladen dostatečný důraz na ochranu duševního vlastnictví.¹¹

Dohoda o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví byla jako příloha Dohody o zřízení světové obchodní organizace (WTO, World Trade Organization) uzavřena společně s touto dohodou dne 15. dubna 1994.

¹¹TÝČ, Vladimír, *Průmyslová a autorská práva v mezinárodním obchodě*. 1. vyd. Praha: Linde, 1997. 26s. ISBN 80-7201-102-2

Tato dohoda, upravující celou oblast práv duševního vlastnictví (tedy nejen práva autorského a práv s autorským právem souvisejících, ale též práva průmyslová), odkazuje v oblasti práva autorského a práv souvisejících s právem autorským na minimální úroveň ochrany podle Bernské úmluvy a Římské úmluvy.¹² Hmotně právní ustanovení dohody odkazují dále na Pařížskou unijní úmluvu na ochranu průmyslového vlastnictví a Smlouvu o duševním vlastnictví týkající se integrovaných obvodů. Úpravu těch otázek, které se ve zmiňovaných dohodách jeví jako nedostatečné, a otázky v dohodách výslovně neupravené řeší TRIPS úpravou vlastních pravidel. Na rozdíl od Bernské úmluvy a Internetových smluv WIPO však TRIPS zachycuje rovněž efektivní systém, jež slouží k vymáhání ustanovení smlouvy. V případě, že dojde k porušení ustanovení TRIPS, je rovněž možné za toto porušení uložit trest.

Dohoda TRIPS se z obsahového hlediska dělí na tři části, a to část obsahující hmotně právní úpravu prvků duševního vlastnictví, část zachycující vynucování práv z duševního vlastnictví a část o prevenci a řešení sporů mezi smluvními státy.

1.2.3 WIPO

V autorském právu stejně jako v ostatních oblastech, dochází k neustálému rozvoji. Vytvářejí se stále nové technologie a možnosti, které výše zmíněné dohody neupravují, nebo pro něž je úprava v dohodách příliš zastaralá. Příkladem takového rozvoje by mohlo být digitální prostředí úzce související s prostředím internetu. Neustálý rozvoj byl příčinou vzniku nových mezinárodních smluv respektujících uvedené základní smlouvy, navazujících na ně a doplňujících potřebnou úpravu digitálního prostředí.

Nově vzniklé mezinárodní smlouvy, tzv. Internetové smlouvy WIPO, vznikly v Ženevě v roce 1996 jako výsledek jednání Světové organizace duševního vlastnictví. Jsou jimi Smlouva WIPO o právu autorském (dále jen „WCT“, World Intellectual Property Organization Copyright Treaty) a Smlouva WIPO o výkonech výkonných umělců a o zvukových záznamech (dále jen „WPPT“, World Intellectual Property Organization

¹² ŠVESTKA, Jiří, et al. *Občanské právo hmotné. 3 díl, díl 4-6, Rodinné právo – Autorské a patentové právo – Dědické právo*. 5. jubilejní aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwert, 2009. 168 s. ISBN 978-80-7357-465-9

Performances and Phonograms Treaty).¹³ Smyslem Internetových úmluv WIPO je adaptace ochrany práva autorského a práv souvisejících (zde však pouze práv výkonného a práv výrobců zvukových záznamů) v souvislosti s působením digitálního prostředí.¹⁴

1.2.3.1 WCT

Smlouva o právu autorském zavazuje smluvní strany k poskytování právních opatření proti obcházení technických prostředků (např. šifrování) použitých autory v souvislosti s výkonem jejich práv a proti odstranění nebo pozměňování informací, jako jsou některé údaje, identifikující díla nebo jejich autory, které jsou nezbytné pro řízení (např. licence, sběr a vyplácení autorských honorářů), jejich práv (práv "informace").¹⁵ Každý stát je povinen provést taková opatření, aby bylo možné zaručit ochranu práv stanovených ve smlouvě, zejména je zde stanovena povinnost zaručit žalovatelnost každého porušení smlouvy.

Smlouva považuje za předměty autorskoprávní ochrany také počítačové programy (a to bez ohledu na formu jejich vyjádření) a dále soubory údajů či jiných materiálů ("databáze"), přičemž databáze musí být považována za duševní výtvar, jinak by se na ni ustanovení smlouvy nevztahovala.

Z práv autora se smlouva zabývá právem na sdělení veřejnosti, právem na rozšiřování a právem na pronájem.

1.2.3.2 WPPT

Jak již samotný název vypovídá, týká se tato smlouva dvou druhů příjemců, kterými jsou výkonní umělci a výrobci zvukových záznamů. Podle WPPT je jak výkonným umělcům, tak výrobcům zvukových záznamů, kteří pocházejí z cizích států, poskytována stejná ochrana jako vlastním státním příslušníkům (jedná se o princip národního zacházení).

¹³ WCT – sdělení Ministerstva zahraničních věcí ČR č. 33/2002 Sb.m.s., WPPT – sdělení Ministerstva zahraničních věcí ČR č. 48/2001 Sb. m.s.

¹⁴ DOBŘIČOVSKÝ, Tomáš. Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví: v kontextu evropského práva, dohody TRIPS a aktivit WIPO. Praha: Linde, 2004, s. 51. ISBN 80-7201-467-6.

¹⁵ Summary of the WIPO Copyright Treaty (WCT) (1996). WIPO [online]. [cit. 2011-10-23]. Dostupné z: http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/summary_wct.html

Co se týká práv výkonných umělců, zaručuje smlouva v případě zachycení díla zvukovým záznamem 4 druhy práv, a to právo na zpřístupnění, právo na rozmnožování, právo na rozšiřování a právo na pronájem.¹⁶ V případě děl nezachycených zvukovým záznamem (tzv. live vysílání) smlouva výkonným umělcům zaručuje právo na vysílání, právo na sdělování veřejnosti a právo záznamu. Výše zmíněná práva mají ekonomickou povahu, WPPT však stanovuje také práva osobnostního charakteru. Jako příklad těchto osobnostních práv lze uvést právo výkonného umělce na to, aby byl spojován s dílem či právo bránit se každému zásahu, který by pro umělce znamenal újmu pro jeho pověst. (...) Přiznání osobnostních práv výkonných umělců (čl. 5 WPPT) je naprosté novum, a to nejen z hlediska Římské úmluvy, ale dokonce i evropského práva, resp. vnitrostátních úprav jednotlivých států.¹⁷

Výrobcům zvukových záznamů přiznává WPPT stejná práva ekonomické povahy jako výkonným umělcům. Tedy právo na zpřístupnění, rozmnožování, rozšiřování a pronájem.

Stejně jako u WCT jsou dle WPPT smluvní státy zavázány k přijetí takových vhodných opatření, která by zaručovala dodržování práv zaručených Smlouvou a dávala možnost jejich případného vymáhání prostřednictvím žaloby.

1.2.3.3 Obchodní dohoda proti padělatelství (Anti-Counterfeiting Trade Agreement, dále jen „dohoda proti padělatelství“ nebo „ACTA“)

K podpisu ACTA došlo mezi dvaadvaceti členskými státy Evropské unie a Evropskou unií jako takovou dne 26. ledna 2012 v Tokiu. Japonsko je rovněž určeno jako deponitář ACTA (viz čl. 45 ACTA). Nutno ovšem podotknout, že v České republice, stejně jako v mnoha dalších zemích, dosud nebyla ratifikována, a proto pro Českou republiku není závazná. ACTA je tzv. „smlouva smíšená“, je tedy nutné, aby byla schválena nejen členskými státy, ale rovněž i Evropským parlamentem. Samotný text ACTA vznikl dlouhodobým procesem, Komise byla k jednání o textu Dohody proti padělatelství

¹⁶ Summary of the WIPO Copyright Treaty (WCT) (1996). WIPO [online]. [cit. 2011-10-23]. Dostupné z: http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/summary_wct.html

¹⁷ DOBŘICHOVSKÝ, Tomáš. Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví: v kontextu evropského práva, dohody TRIPS a aktivit WIPO. Praha: Linde, 2004, s. 52. ISBN 80-7201-467-6.

zmocněna Radou již 14. dubna 2008. Jednání o textu bylo ukončeno až dne 25. listopadu 2010, a to teprve po jedenácti kolech jednání.

ACTA zůstává otevřena k podpisu účastníků projednávání¹⁸ až do 31. března 2013. Ostatním členům WTO, kteří mohou být účastníky ACTA schválení konsensem, je dohoda k podpisu otevřena rovněž do 31. března 2013 (viz čl. 39 ACTA). I po vstupu dohody v platnost je však stranám dána možnost odstoupení. Tuto možnost připouští čl. 41 ACTA. K odstoupení od smlouvy stačí písemné oznámení deponitáři smlouvy. (Účinky odstoupení pak nastávají 180 dnů po dni, kdy bylo odstoupení od ACTA deponitáři oznámeno.)

Hlavním cílem ACTA je ochrana práv k duševnímu vlastnictví a zamezení porušování autorských práv. Čl. 1 ACTA stanovuje, že touto dohodou nedochází k rušení žádné z předchozích dohod. Konkrétně tento článek zmiňuje dohodu TRIPS, kterou ACTA v určitých částech rozšiřuje. Dle důvodové zprávy je v ACTA zachycena nejnovější právní úprava nejen duševního vlastnictví, včetně úpravy občanskoprávní a trestněprávní. ACTA zahrnuje rovněž možnost opatření k ochraně duševního vlastnictví na hranicích. Úpravou opatření prováděných v digitálním prostředí ACTA pružně reaguje na rozvíjející se množnosti a technický pokrok.

Přes veškeré spory, které se kolem ACTA vedou, je třeba zdůraznit, že ACTA nepřesahuje rámec stávající legislativy EU.

1.2.4 Prameny práva EU

Česká republika se dne 1. května 2004 stala součástí Evropské unie. Tím se pro ni staly závaznými nejen všechny zakládající dokumenty Evropské unie, ale také platně přijaté akty Evropské unie.

V oblasti autorského práva využívá Evropská unie k úpravě jednotlivých poměrů především směrnice. Směrnice jsou takové akty Evropské unie, které jsou pro členské státy

¹⁸ Austrálie, Rakouská republika, Belgické království, Bulharská republika, Kanada, Kyperská republika, Česká republika, Dánské království, Estonská republika, Evropská unie, Finská republika, Francouzská republika, Spolková republika Německo, Řecká republika, Maďarská republika, Irsko, Italská republika, Japonsko, Korejská republika, Lotyšská republika, Litevská republika, Lucemburské velkovévodství, Republika Malta, Spojené státy mexické, Marocké království, Nizozemské království, Nový Zéland, Polská republika, Portugalská republika, Rumunsko, Singapurská republika, Slovenská republika, Republika Slovinsko, Španělské království, Švédské království, Švýcarská konfederace, Spojené království Velké Británie a Severního Irska, Spojené státy americké.

závazné co do výsledku, kterého má být dosaženo. Směrnice určuje členským státům lhůtu, v níž má být provedena. Každý stát má pak možnost zvolit si sám prostředky vnitrostátního práva, jimiž výsledku, který směrnice požaduje, dosáhne.

K podstatné změně týkající se Evropské unie v České republice dochází přijetím Lisabonské smlouvy, která vstoupila v platnost dne 1. prosince 2009. Dochází ke zrušení tzv. pilířové soustavy a pojem komunitárního práva, používaný do té doby, se nahrazuje pojmem práva Evropské unie.

Účelem této práce není zabývat se všemi právními akty Evropské unie týkajícími se autorského práva a jejich vlivem na autorskoprávní ochranu v České republice, proto zde budou uvedeny jen některé právní akty EU, které se dotýkají problematiky mimosmluvního užití. Těmito legislativními nástroji jsou například:

- Směrnice 2004/48/ES Evropského parlamentu a Rady ze dne 29. dubna 2004 o dodržování práv duševního vlastnictví¹⁹
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/115/ES ze dne 12. prosince 2006 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s právem autorským²⁰
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/116/ES ze dne 12. prosince 2006 o době ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících²¹
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/77/EU ze dne 27. září 2011, kterou se mění směrnice 2006/116/ES o době ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících
- Směrnice 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti (dále též „Informační směrnice“)²²

¹⁹ ŠVESTKA, Jiří, et al. *Občanské právo hmotné. 3 díl, díl 4-6, Rodinné právo – Autorské a patentové právo – Dědické právo*. 5. jubilejní aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwert, 2009. 171 s. ISBN 978-80-7357-465-9

²⁰ Tamtéž, 170s

²¹ Tamtéž, 170s

Z výše uvedených směrnic nabývá největšího významu Informační směrnice. Informační směrnici lze označit jako směrnici horizontální. Na rozdíl od ostatních se totiž snaží o komplexní řešení problematiky práva duševního vlastnictví. Na základě Informační směrnice má dojít k harmonizaci právních řádů členských států v oblasti autorského práva. Bez takovéto harmonizace by totiž mohlo docházet k odchýlným úpravám, jejichž důsledky by se mohly nepříznivě projevit například na vnitřním trhu. Směrnice požaduje po členských státech vysokou úroveň autorskoprávní ochrany. Harmonizace požadovaná Informační směrnicí se dotýká také oblasti výjimek a omezení v autorském právu, směrnice dokonce obsahuje úplný výčet takovýchto výjimek a omezení. Žádný z členských států by tedy ve svých právních předpisech neměl obsahovat jiné výjimky a omezení, než jaká jsou stanovena ve směrnici.

Státům vznikla povinnost provést patřičné kroky potřebné k harmonizaci národního zákonodárství do 22. prosince 2002. Pro většinu států se však implementace této směrnice stala problematickou. Do stanoveného termínu implementovalo směrnici jen Řecko a Dánsko. Kamenem úrazu při přizpůsobení vnitrostátní úpravy Informační směrnici je zejména čl. 5 o výjimkách a omezeních z výlučných práv, jelikož existující vnitrostátní výjimky a omezení je třeba především s ohledem na působení Internetu znovu posoudit, přičemž dílčí omezení a jejich rozdíly v jednotlivých členských státech mohou být příčinou omezení volného trhu, a proto je snahou i tyto diference sladovat.²³ Pro Českou republiku se tato směrnice stala závaznou vstupem České republiky do Evropské unie, tedy k 1. květnu 2004. K úplnému zapracování Informační směrnice do autorského zákona však došlo teprve v roce 2006 s přijetím tzv. euronovely.

²² ŠVESTKA, Jiří, et al. *Občanské právo hmotné. 3 díl, díl 4-6, Rodinné právo – Autorské a patentové právo – Dědické právo*. 5. jubilejní aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwert, 2009. 171 s. ISBN 978-80-7357-465-9

²³ DOBŘICHOVSKÝ, Tomáš. *Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví: v kontextu evropského práva, dohody TRIPS a aktivit WIPO*. Praha: Linde, 2004, s. 57. ISBN 80-7201-467-6.

2 Autorské dílo

Autorské dílo je předmětem autorského práva.²⁴ Jeho vymezení obsahuje ustanovení § 2 AZ, který rovněž uvádí výčet autorských děl. Není však vyloučeno, že v budoucnu vzniknou takové druhy děl, do této doby neznámé či neupravené, které budou rovněž potřebovat autorskoprávní ochranu. Z tohoto důvodu si zákonodárce ponechal určitou volnost a výčet děl, které uvedl v § 2 autorského zákona, ponechal pouze jako demonstrativní.

Aby mohlo být dílo z pohledu autorskoprávního považováno za předmět autorského práva hodný autorskoprávní ochrany, je nutné, aby splňovalo určité znaky, jejichž výčet obsahuje ustanovení § 2 odst. 1 AZ. Tyto znaky jsou tzv. generální klauzule. Generální klauzule vychází z ustanovení čl. 2 odst. 1 Bernské úmluvy.²⁵ Stanoveny jsou jak znaky rodové (genus proximum), resp. obecné, tak i druhové (differentiae speciffiae).²⁶ V případě, že by tyto znaky nebyly naplněny, nebylo by možné hovořit o „díle“ z pohledu autorského práva. Zákon vyžaduje, aby byly pojmové znaky splněny kumulativně, tedy aby došlo ke splnění všech pojmových znaků díla současně. Musí jít tedy o výsledek tvůrčí činnosti autora, dílo musí být jedinečné a zároveň musí být dílo objektivně vnímatelné.

Tvůrčí činnost autora zákon blíže nedefinuje. Za tvůrčí činnost by bylo možné považovat duševní činnost, která vede ke vzniku díla ve smyslu, jak jej chápe autorské právo. Mělo by se tedy jednat o duševní činnost, tedy určitou „činnost hlavou“, což samozřejmě nevylučuje, aby současně bylo využito určité mechanické činnosti, jakou může být například manuální zručnost autora díla. Dle výše řečeného lze dovodit, že nemá

²⁴ Autorské dílo je předmětem druhotným (tedy nepřímým předmětem), za přímý předmět právních vztahů je vždy nutno považovat chování lidí

²⁵ čl. 2 odst. 1 Bernské úmluvy: „Výraz "literární a umělecká díla" zahrnuje všechny výtvořky z literární, vědecké a umělecké oblasti, bez ohledu na způsob nebo formu jejich vyjádření jako: knihy, brožury a jiná díla písemná; přednášky, proslovy, kázání a jiná díla téže povahy; dramatická nebo hudebně dramatická díla; choreografická díla a pantomimy; hudební skladby s textem nebo bez textu; filmová díla, jimž jsou postavena na roveň díla vyjádřená způsobem obdobným filmu; díla kreslířská, malířská, architektonická, sochařská, rytecká, litografická; fotografická díla, jimž jsou postavena na roveň díla vyjádřená způsobem obdobným fotografii; díla užitého umění; ilustrace, zeměpisné mapy; plány, náčrty a plastická díla zeměpisná, místopisná, architektonická nebo vědecká.“

²⁶ TELEČ, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 16. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

vliv případné užití technických prostředků (s výjimkou děl, která vzniknou vlastní činností technických přístrojů).

Za objektivně vnímatelné lze dílo považovat tehdy, pokud bylo určitým způsobem vyjádřeno tak, aby bylo možné ho vnímat lidskými smysly. Autorskoprávní ochrany tedy nemůže požívat takové dílo, které sice jeho autor již do detailu promyslel, avšak nevyjádřil. Nikdo nemůže vědět, že takovéto dílo existuje. Naproti tomu, pokud se již dílo stalo objektivně vnímatelným, požívá autorskoprávní ochrany i tehdy, pokud není zcela dokončeno. Chráněny jsou tedy například i skicy či určité kapitoly z knihy.

Kromě díla či jeho části požívá autorskoprávní ochrany také jeho název či jména postav, objevujících se v daném díle. I v případě názvu díla a jmen postav musí být splněna generální klauzule obsažená v § 2 odst. 1 AZ. Název díla a generální klauzule mohou požívat vnější ochranu či ochranu vnitřní. V případě vnější ochrany není nutné přímé spojení s dílem, tedy ochrana je poskytována odděleně od díla. Vnitřní ochrana je poskytována názvu a jménu postav jako součásti

Autorské právo je nezávislé na právu vlastnickém. V případě nabytí vlastnického práva nebo jiného práva k hmotnému substrátu, kterým je vyjádřeno dílo, vlastník nenabývá automaticky autorské právo k danému dílu. Rovněž v případě zničení či poškození tohoto hmotného substrátu nezanikne automaticky autorské právo k dílu. Vlastník není povinen dílo opatrovat a chránit jej před zničením, na druhou stranu ovšem není oprávněn dílo jako takové měnit či upravovat.

3 Pojem a dělení mimosmluvních institutů užití autorského díla

Autorské dílo plní své poslání teprve společenským uplatněním, tj. užitím díla ve společnosti.²⁷ Právo dílo užívat je, jak již bylo řečeno, základním majetkovým právem autora. Autorovým právem je nejen dílo osobně užit, ale má také možnost oprávnění k užití díla převést na jinou osobu prostřednictvím licenční smlouvy (smluvní užití autorského díla). I toto právo autora má však své výjimky. Na tvorbě autorského díla, jeho zpřístupňování společnosti, uplatnění na poli vědeckém či uměleckém má zájem celá společnost. V případě, že by neexistovala jiná možnost užití díla než užití smluvní, mohlo by docházet k omezování uspokojení potřeb společnosti, jakými jsou například potřeby informační, vědecké či vzdělávací. Z tohoto důvodu dochází v oblasti majetkových práv autora k jistému omezení v případech tzv. mimosmluvního užití díla. Výjimky a omezení lze uplatnit pouze ve zvláštních případech stanovených v autorském zákoně a pouze tehdy, pokud takové užití díla není v rozporu s běžným způsobem užití díla a ani jím nejsou nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora – tzv. třístupňový test.²⁸ (viz kap. 4.4). Prostřednictvím institutu mimosmluvního užití autorského díla tak dochází k řešení možných konfliktů vznikajících mezi oprávněnými zájmy autora a zájmy společnosti, kdy je oprávnění autora částečně omezeno tak, aby nedocházelo k nepřiměřeným zásahům do zájmů společnosti.

3.1 Zákonná úprava mimosmluvních institutů užití

Autorský zákon obsahuje taxativní výčet případů (účelů), kdy je užití díla dovoleno přímo zákonem, aniž by přitom zákon stanovil jinak obecnou povinnost opatřit si souhlas autora.²⁹

²⁷ KNAP, Karel, *Smluvní vztahy v právu autorském*. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967. 125 s.

²⁸ ŠVESTKA, Jiří, et al. *Občanské právo hmotné. 3 díl, díl 4-6, Rodinné právo – Autorské a patentové právo – Dědické právo*. 5. jubilejní aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwert, 2009. 204s ISBN 978-80-7357-465-9

²⁹ TELEČ, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 339. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

Většina případů mimosmluvního užití je upravena v části první, dílu čtvrtém autorského zákona s názvem „Výjimky a omezení práva autorského“. V této části je obsažena úprava týkající se volného užití díla a zákonných licencí. V části první, dílu třetím autorského zákona zvané „Vznik a obsah práva autorského“ je dále upraveno užití volného díla (§28 AZ)

Díl čtvrtý autorského zákona však neobsahuje úplný výčet všech mimosmluvních institutů užití. Autorský zákon v § 3 upravuje výjimky z ochrany podle práva autorského ve veřejném zájmu. Pojem veřejného zájmu však není definován v žádném zákoně, proto je třeba jeho výklad hledat v odborné literatuře. Za veřejný zájem by bylo možné označit takovou potřebu společnosti, která není ovlivňována potřebou jedince ani určité skupiny, ale prospívá společnosti jako celku.

3.2 Užití díla

O právu dílo užít je pojednáno v § 12 AZ. Samotná definice pojmu užití díla však v zákonné úpravě obsažena není. Z vymezení jednotlivých způsobů užití díla však lze dovodit, že zákon chápe užití jako zpřístupňování díla veřejnosti (v terminologii mezinárodní úpravy *making available to the public*) neboli jako jednání, jímž se veřejnosti zprostředkuje vnímání díla (např. vydání díla, vysílání díla, provozování díla) a dále jako rozmnožování nad rozsah užití pro osobní potřebu fyzické osoby vymezeného ustanovením § 30 AZ.³⁰

Dílo může být užíváno se svolením autora nebo bez jeho svolení. Aby mohlo být dílo užito se svolením autora, je nutné, aby mezi autorem a budoucím uživatelem díla byla uzavřena smluvní licence. Autorskoprávní licenční smlouvu upravuje autorský zákon v § 46 a násl.

Užitím díla bez svolení autora vždy dochází k určitému zásahu do autorových práv, a proto by mělo k takovému užití docházet ve výjimečných případech. Užití díla je ex lege dovolené pouze v tom smyslu, že není zapotřebí získat svolení autora a zaplatit za ně autorskou odměnu. Jakékoli jiné užití, než které je výslovně účelově stanoveno, již ex lege

³⁰ ŠVESTKA, Jiří, et al. *Občanské právo hmotné. 3 díl, díl 4-6, Rodinné právo – Autorské a patentové právo – Dědické právo*. 5. jubilejní aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwert, 2009. 197s ISBN 978-80-7357-465-9

dovoleno není, a to ani při zaplacení autorské odměny. Výčet omezení autorského práva je v autorském zákoně taxativní a nelze ho výkladem (ani právními úkony) dále rozšiřovat (srov. odlišnou americkou koncepcí fair use).³¹

Rozdíl mezi těmito druhy užití díla lze spatřovat i v tom, zda existuje zákonem stanovená povinnost dílo užít. V případě smluvního užití autorský zákon v § 46 odst. 3 tuto povinnost nabyvatele licence určuje (výjimkou by mohl být pouze případ, kdy se smluvní strany dohodly na něčem jiném ve smlouvě). Uživateli díla, který jedná způsobem zákonem výslovně dovoleným, je však na rozdíl od smluvního užití ponechána volnost v rozhodnutí, zda své oprávnění využije či nikoli.

Zákon č. 35/1965 Sb., Zákon o dílech literárních, vědeckých a uměleckých, ze dne 25. března 1965 uznával ještě institut tzv. nucených licencí. (§ 18 odst. 1 z. č. 35/1965 Sb.) (dále jen „AZ 1965“). U nucených licencí nebylo svolení k užití dáno přímo zákonem, právo na bezesmluvní užití však mohlo vzniknout na základě rozhodnutí státního orgánu. (Rozhodnutí tohoto orgánu nahrazovalo svolení autora). Institut nucených licencí však již v současné zákonné úpravě chybí.

3.2.1 Koncepce Fair use

Koncepce fair use není součástí české platné právní úpravy. Jedná se o jedno z nejdůležitějších omezení autorových práv, které se objevuje v americké legislativě. Tato koncepce prošla dlouholetým vývojem a na její konečné znění, které je zachyceno v § 107 autorského zákona (The copyright act of 1976), měla vliv především mnohá soudní rozhodnutí. V § 107 jsou stanoveny výjimky, v nichž autorský zákon považuje rozmnožování jinou osobou než autorem za spravedlivé. V ustanovení tohoto paragrafu jsou příkladmo uvedeny také účely, pro něž může být dílo spravedlivě rozmoženo. Takovýmto účelem může být například kritika, komentář, zpravodajství, výuka či výzkum. Při posuzování, zda se jedná o fair use, jsou dále zohledňovány čtyři důležité faktory. Prvním z posuzovaných faktorů je účel a charakter použití rozmnoženiny. V případě posuzování účelu a charakteru použití se musí posuzovat také to, zda se jedná o užití obchodního charakteru či nikoli. Druhým faktorem je druh chráněného díla. Dále je

³¹ TELEČ, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 340. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

nutné posoudit míru použité části díla ve vztahu k dílu jako celku a jako čtvrtý faktor se posuzuje vliv užití díla na potenciálním trhu a hodnota chráněného díla.

3.3 Dělení mimosmluvních institutů užití

V autorském právu lze rozlišovat tři základní skupiny mimosmluvních institutů užití autorského díla. Jsou jimi užití volného díla, volné užití díla a zákonné licence.

Užití volného díla upravuje ustanovení § 28 AZ. Dílo se stává volným po uplynutí doby pro trvání majetkových práv. V souladu s mezinárodní úpravou a ustanovením § 27 odst. 1. AZ je za tuto dobu považováno 70 let od smrti autora. Jakmile se dílo stane volným, je možné jej užit bezúplatně a bez svolení toho, na nějž přešla majetková práva po autorovi.

U zákonných licencí dochází k nahrazení souhlasu autora s užitím díla přímo ustanovením zákona. Oprávnění užívat dílo tedy nevyplývá z licenční smlouvy. Osobnostní práva autora však zákonnou licencí dotčena nejsou. Nahrazen je pouze autorův souhlas s užitím díla. Autor má však stále právo na autorství, na nedotknutelnost díla a právo rozhodnout o zveřejnění díla.

Hlavní zásada týkající se volného užití je zachycena v § 30 odst. 1 AZ. Dle této zásady není za užití podle autorského zákona považováno užití pro osobní potřebu fyzické osoby, přičemž toto užití nesmí směřovat k dosažení hospodářského či obchodního prospěchu, a to jak přímo, tak nepřímo. Na rozdíl od tzv. zákonných (...) licencí mluvíme o volném užití autorských děl v případech, kdy se nenahrazuje jen potřebné svolení autora k užití díla, nýbrž kdy je určitým způsobem možno jinak chráněného díla užit zcela volně, takže toto užití není vázáno ani na jiné podmínky.³²

3.4 Tříkrokový test

Obecná ustanovení týkající se výjimek a omezení v autorském právu zachycuje § 29 AZ. Aby mohlo dojít k mimosmluvnímu užití díla a jednalo se o dovolené omezení autorských práv, musí být kumulativně splněny podmínky, stanovené v § 29 odst. 1 AZ. Jedná se o tzv. tříkrokový test.

³² KNAP, Karel, *Smluvní vztahy v právu autorském*. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967. 127 s.

Text § 29 odst. 1 AZ zní: „Výklad tohoto ustanovení tak musí být v souladu s mezinárodními závazky, které Česká republika na základě mezinárodních smluv přijala. Z tohoto důvodu představují výklady tzv. tříkrokového testu provedené mezinárodními organizacemi základní interpretační pomůcka i z pohledu českého autorského práva. „

Tříkrokový test má svůj původ v mezinárodním právu autorském. Výklad tohoto ustanovení tak musí být v souladu s mezinárodními závazky, které Česká republika na základě mezinárodních smluv přijala. Z tohoto důvodu představují výklady tzv. tříkrokového testu provedené mezinárodními organizacemi základní interpretační pomůcka i z pohledu českého autorského práva.³³

Pravidla tříkrokového testu se poprvé objevila ve Stockholmské revizi Bernské úmluvy. Bernská úmluva zachytila tříkrokový test v čl. 9 odst. 2³⁴. Tříkrokový test byl však touto úmluvou omezen pouze na právo autora na rozmnožování. Pravidla tříkrokového testu byla později formulována rovněž v čl. 10 WCT, čl. 16 WPPT a čl. 13 TRIPS. Na rozdíl od Bernské úmluvy však TRIPS a Internetové úmluvy WIPO upravují tříkrokový test i pro ostatní výlučná práva autorů. Úpravu tříkrokového testu nalezneme rovněž v Informační směrnici, a to v čl. 5 odst. 5.

Pro interpretaci pravidel stanovených tříkrokovým testem hraje důležitou roli precedentní spor USA – Section 110(5) of the US Copyright Act. Spor se týkal dvou výjimek z práva na sdělování veřejnosti. Jednalo se o tzv. business exemption a tzv. homestyle exemption. Tzv. business exemption dovoľovala šíření vysílané hudby bez souhlasu nositelů práv a placení poplatků v malých stravovacích a nápojových zařízeních a maloobchodech, pokud jejich velikost nepřekročila určitý limit výměry plochy, popř. za určitých podmínek, i když tato výměra byla překročena.³⁵ Homestyle exemption rovněž dovoľovala šířit hudbu bez svolení autora a placení poplatků, a to tehdy, bylo-li k šíření hudby v malých restauracích a maloobchodech použito vybavení běžně

³³ TELEČ, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 340. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

³⁴ Čl. 9 odst. 2 RÚB zní: „Zákonodárstvím států Unie se vyhrazuje možnost dovoľit rozmnožování těchto děl v určitých zvláštních případech, pokud takové rozmnožení nenarušuje normální využívání díla a nezpůsobuje neospravedlnitelnou újmu oprávněným zájmům autora.“

³⁵ DOBŘIČOVSKÝ, Tomáš. *Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví: v kontextu evropského práva, dohody TRIPS a aktivit WIPO*. Praha: Linde, 2004, s. 48. ISBN 80-7201-467-6.

užívané v domácnostech. Klíčovou otázkou v tomto sporu bylo, zda lze tyto výjimky podřadit pod čl. 13 TRIPS. ES prohlašovala, že takovéto výjimky připustit nelze, jelikož se jedná o porušení výlučných práv autora dle čl. 11 odst. 1 a 11 bis odst. 1 a 2 RÚB. USA se však bránily, že se jedná o výjimky, které byly přijaty v souladu s čl. 13 TRIPS a tříkrokovým testem. Ve sporu nakonec bylo konstatováno, že business exemption je nepřipustná a není v souladu s čl. 13 TRIPS, naproti tomu homestyle exemption byla shledána jako vyhovující. Výsledkem sporu však byla také interpretace tříkrokového testu, která se objevila ve zprávě Panelu WTO.³⁶

Podle trojstupňového testu jsou omezení a výjimky z výlučných autorských práv přípustná pouze 1) v určitých zvláštních případech, 2) které nejsou v rozporu s normálním využíváním díla a 3) neodůvodněně nepoškozují oprávněné zájmy majitele práva.³⁷

V případě prvního kroku došel Panel WTO k závěru, že musí být případy výjimek a omezení jasně definovány. Výjimky a omezení pro autora vždy představují určitý zásah do jeho práv, proto se výjimka musí vztahovat jen na jejich omezenou část a rozsah tohoto omezování není možné dále rozšiřovat. Povahu zvláštního případu tak zaručuje úzký rozsah aplikace.

Pojem využívání spojuje Panel WTO především s ekonomickou stránkou. Podle Panelu totiž využívání znamená pro autora určitý ekonomický přínos. Jakmile by toto nebylo možné a ekonomický přínos by se zastavil či podstatně zmenšil, nebylo by možné o využívání hovořit. Vysvětlení pojmu „normální“ využívání je ponecháno především praxi. Dle závěrů učiněných Panelem však zcela jistě nelze za „normální“ považovat absolutní využívání, neboť to by již samo o sobě vylučovalo možnost vytvoření výjimky. V případě druhého kroku dochází k částečnému překrývání s krokem třetím.

Třetí krok se zabývá zásahem do oprávněných zájmů autora. Interpretace řeší především otázku, co lze považovat za oprávněný zájem autora a kde je hranice odůvodněnosti zásahu do těchto autorových zájmů. Za primární oprávněné zájmy autora lze považovat jeho majetková práva (zájmy ekonomické). K posuzování oprávněnosti

³⁶ dokument WT/DS160/R

³⁷ DOBŘICHOVSKÝ, Tomáš. Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví: v kontextu evropského práva, dohody TRIPS a aktivit WIPO. Praha: Linde, 2004, s. 49. ISBN 80-7201-467-6.

zájmu má docházet i ve vzájemném vztahu k oprávněným zájmům společnosti, přičemž má být zjištěno, zda by zásah do autorových práv ve prospěch společnosti byl oprávněný a ospravedlnitelný. Dalším důležitým interpretačním bodem je posouzení odůvodněnosti zásahu do těchto zájmů. Panel WTO ve své zprávě považuje za hranici situaci, kdy by výjimka byla způsobilá přivodit autorovi nepřiměřenou ztrátu příjmů.

V roce 2008 byla vytvořena Declaration a balanced interpretation of the „Three-step test“ in copyright law, která podala nový pohled na interpretaci tříkrokového testu. Tříkrokový test se stal účinným prostředkem v boji proti nadměrnému uplatňování výjimek a omezení v autorském právu. Neměl by však omezovat užití těchto výjimek přespříliš. Z tohoto důvodu by měl být třístupňový test vykládán tak, aby bylo zajištěno řádné a vyvážené používání omezení a výjimek.³⁸ Rovnováha by měla být dosažena mezi zájmy veřejnosti, která výjimek využívá a autory děl tak, aby měli autoři zájem stále vytvářet nová díla.

V rámci Declaration a balanced interpretation of the „Three-step test“ in copyright law byly stanoveny tyto základní prvky tříkrokového testu. Tříkrokový test tvoří nedílný celek. Tyto tři kroky je třeba posuzovat společně a ve vzájemném komplexním vyhodnocení.³⁹ Dosavadní výklad třístupňového testu je považován za příliš restriktivní, proto tato deklarace považuje za vhodné vykládat tříkrokový test s ohledem na dosažení požadované rovnováhy mezi zájmy autorů a veřejnými zájmy. Výklad třístupňového testu by rovněž měl být v souladu se základními lidskými právy, pravidly hospodářské soutěže, zájmy vědeckými, kulturními či zájmy v sociální oblasti.

³⁸ DECLARATION A BALANCED INTERPRETATION OF THE “THREE-STEP TEST” IN COPYRIGHT LAW. Max-Planck-Institut für Immaterialgüter- und Wettbewerbsrecht [online]. [cit. 2012-02-24]. Dostupné z: <http://www.ip.mpg.de/de/pub/bibliothek.cfm>

³⁹ DECLARATION A BALANCED INTERPRETATION OF THE “THREE-STEP TEST” IN COPYRIGHT LAW. Max-Planck-Institut für Immaterialgüter- und Wettbewerbsrecht [online]. [cit. 2012-02-24]. Dostupné z: <http://www.ip.mpg.de/de/pub/bibliothek.cfm>

4 Jednotlivé instituty mimosmluvního užití autorských děl

4.1 Volné dílo

Volné dílo je dílo, u kterého uplynula doba trvání autorských majetkových práv. Z jiných důvodů se dílo stát volným nemůže.⁴⁰ Obecná doba trvání majetkových práv je upravena v § 27 AZ. Dle tohoto ustanovení trvají majetková autorská práva po dobu autorova života a dále 70 let po jeho smrti. Obecná doba trvání majetkových autorských práv upravená autorským zákonem je tak v souladu s mezinárodním právem, konkrétně směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2006/116/ES ze dne 12. prosince 2006, o době ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících.⁴¹ AZ 1965 (zákon č. 35/1965 Sb.) v § 35 odst. 1 a 2 za volné dílo považoval rovněž takové dílo, jehož autor zemřel bez dědiců, popřípadě, jehož dědici dědictví odmítli. V tomto případě nenáleželo autorské právo státu jako odúmrt' a bylo považováno za dílo volné. Toto však pro současnou legislativu již neplatí. O odúmrti pojednává zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „ObčZ“), a to konkrétně v § 462, podle nějž dědictví, které nenabude žádný dědic, připadne státu. AZ 1965 původně obsahoval zvláštní úpravu, která měla před tímto ustanovením občanského zákoníku přednost. Současný autorský zákon však žádné takové speciální ustanovení neobsahuje, z čehož lze dovodit závěr, že nenabude-li majetková autorská práva žádný dědic, případnou státu jako odúmrt'. V případě, kdy majetková autorská práva případnou státu, a to buď na základě závěti zůstavitele, nebo na základě odúmrtí, nebo na základě nástupnictví po zaniklé právnické osobě (...), vykonávají tato práva autorským zákonem určené veřejnoprávní fondy.⁴² Těmito fondy jsou Státní fond kultury České republiky a

⁴⁰ ŠVESTKA, Jiří, et al. *Občanské právo hmotné. 3 díl, díl 4-6, Rodinné právo – Autorské a patentové právo – Dědické právo*. 5. jubilejní aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwert, 2009. 203s I SBN 978-80-7357-465-9

⁴¹ Čl. 1 odst. 1. směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/116/ES zní: „Práva autora literárního nebo uměleckého díla ve smyslu článku 2 Bernské úmluvy trvají po dobu autorova života a 70 let po jeho smrti bez ohledu na den, kdy bylo dílo oprávněně sděleno veřejnosti.“

⁴² TELEČEK, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 318. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

Státní fond České republiky pro podporu a rozvoj české kinematografie, který tato práva vykonává pro díla audiovizuální. Právní následky skutečnosti, že dílo se stalo volným, se týkají výlučně práva nakládat s dílem a práva na autorskou odměnu. V ostatním směru autorskoprávní ochrana zůstává nedotčena, autorskoprávní poměr trvá i nadále.⁴³

§ 27 odst. 2 a následující upravuje speciální případy počítání lhůty pro trvání majetkových práv. Pro dílo, které je dílem spoluautorským, platí, že se doba trvání majetkových autorských práv počítá od smrti toho ze spoluautorů, který zemřel jako poslední, tedy toho, kdo ostatní spoluautory přežil. Trvání majetkových autorských práv je v tomto případě rovněž 70 let po smrti autora (myšleno posledního žijícího autora). Nutno podotknout, že osobnostní práva k dílu zůstávají zachována i tehdy, stane-li se dílo dílem volným.

Trvání majetkových autorských práv ve vztahu k dílům anonymním a pseudonymním upravuje § 27 odst. 3 AZ, a to v souladu s čl. 7 odst. 3 a 6 RÚB a čl. 1 odst. 3 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/116/ES. U děl anonymních a pseudonymních většinou nedochází ke zveřejnění totožnosti autora, a proto v těchto případech nelze uplatnit obecnou dobu trvání majetkových práv, pro niž je rozhodnou událostí smrt autora. Za rozhodnou událost je v tomto případě považováno první oprávněné zveřejnění díla. Doba, po níž je majetkovým právům poskytována ochrana, i v tomto případě zůstává 70 let. V případě, že se jedná o pseudonymní či anonymní dílo bez utajení totožnosti autora, platí obecná doba trvání práv. Bude tomu tak v případě, kdy je totožnost autora tohoto díla ještě před uplynutím náhradní doby trvání práv obecně známa (tj. objektivní odtajnění autorství) nebo pokud se v této době autor veřejně prohlásí (tj. subjektivní odtajnění autorství).⁴⁴ Ustanovení § 27 odst. 3 AZ se použijí rovněž na kolektivní díla. Důvodem zvláštní úpravy týkající se trvání majetkových práv je především povaha kolektivního díla. Kolektivní dílo bývá zveřejňováno pod jménem té osoby, která dala k vytvoření díla podnět, jména autorů jednotlivých částí tak nemusí být známá. Nejsou-li jména autorů známá, platí podle autorského zákona pro určení délky trvání majetkových práv stejná pravidla jako u děl anonymních a pseudonymních. Právní úprava

⁴³ KNAP, Karel, *Smluvní vztahy v právu autorském*. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967. 151 s.

⁴⁴ TELEČEK, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 328. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

je zde v souladu se Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2006/116/ES, konkrétně čl. 1 odst. 4.⁴⁵

4.2 Volné užití

4.2.1 Volné užití dle § 30 AZ

Vymezení volného užití upravuje § 30 AZ. V § 30 odst. 1 stanovuje AZ několik podmínek, při jejichž splnění lze užití označit jako volné. (Nejedná se pak tedy o užití ve smyslu AZ).

Za volné užití lze tedy považovat pouze užití fyzickou osobou sloužící jí pro vlastní potřebu. Autorské dílo tak může být užito v soukromí uživatele, přičemž není vyloučeno, aby se tak dělo v rámci uživatelské domácnosti. Užití pro vlastní potřebu tak slouží například k získávání nových poznatků. Za porušení pravidel volného užití pak nelze považovat případ, kdy jsou takto získané poznatky dále „předávány“. Například užije-li vyučující poznatky z odborné literatury při výuce studentů. Znaky volného užití by ovšem již nebyly naplněny v případě, že by si vyučující pořídil opis vědeckého díla a toto prezentoval na své přednášce. Přestože by takové užití díla nebylo užití volné, bylo by jej možné podřadit pod tzv. výukovou licenci.

Další podmínkou, kterou AZ pro volné užití stanovuje, je, že užitím díla nesmí uživatel směřovat k dosažení hospodářského ani obchodního prospěchu, a to jak přímo tak nepřímo.

Volnému užití nejsou jinak kladeny žádné speciální podmínky, proto zde odpadá například potřeba uvádět jméno autora či název díla.

Uvedená zásada volného užití díla pro osobní potřebu podle odstavce 1 první věty platí, nejde-li o výjimky zákonem výslovně uvedené, jimiž jsou zhotovení rozmnoženiny počítačového programu či elektronické databáze a rozmnoženiny či napodobeniny

⁴⁵ Čl. 1 odst. 4 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/116/ES zní: „Pokud členský stát přijme zvláštní ustanovení o autorském právu pro díla kolektivní nebo o právnické osobě označené za nositele práv, počítá se doba ochrany podle ustanovení odstavce 3, s výjimkou případů, kdy fyzické osoby, které vytvořily dílo jako takové, jsou označeny jako takové ve verzích díla, které byly sděleny veřejnosti. Tímto odstavcem nejsou dotčena práva identifikovaných autorů, jejichž identifikovatelné příspěvky jsou obsaženy v takových dílech, na jejichž příspěvky se odstavec 1 nebo 2 vztahuje.“

architektonického díla stavbou, které jsou užitím ve smyslu zákona s ohledem na povahu uvedených děl, kdy pořízení byt' jedné rozmnoženiny, byt' pro vlastní osobní potřebu, se považuje za vážný, neospravedlnitelný zásah do autorského práva.⁴⁶

Nejběžnějším způsobem volného užití je rozmnožení díla pro vlastní potřebu. Rozmnožované dílo musí být dílem zveřejněným.

Z hlediska pojmu rozmnoženina nebo napodobenina je nerozhodné, jakým způsobem ke zhotovení díla došlo. Jediná výjimka platí pro díla umění architektonického, kde není přípustné zhotovování rozmnoženin nebo napodobenin stavbou nebo jiným provedením.⁴⁷ Rozmnoženiny výtvarných děl musí být navíc od originálu odlišeny označením jako rozmnoženina.

Které ze stran však svědčí větší právo? Mělo by se větší právní ochrany dostávat uživateli díla, který má právo na pořízení rozmnoženiny, nebo autorovi díla, který naopak usiluje o zabezpečení díla proti rozmnožování? Právní úprava obsažená v AZ se kloní spíše k ochraně uživatele, kterému jsou poskytnuty poměrně široké možnosti volného užití. Aby mohlo být dílo užíváno volně, stanovuje AZ určité podmínky (viz výše), které musí být splněny. Tyto podmínky však nelze vzhledem k možnostem, které uživatel získá, považovat za nepřiměřeně přísné. Naproti tomu je ochrana poskytována i autorovi, a to především v otázce kompenzace odměny, která by mu mohla plynout ze smluvní licence.

Výjimka z autorských práv umožňující soukromé rozmnožování je v současné době ve většině států upravena jako zákonná licence, tzn. že právo vytvořit rozmnoženinu pro soukromou potřebu je zároveň spojeno s povinností poskytnout dotčeným autorům určitou kompenzaci (kvazilicenční poplatky), která je placena prostřednictvím zákonem stanoveným odvodů (např. poplatky za nahrávací zařízení resp. nenahrané nosiče).⁴⁸

⁴⁶ KRŮŽ, Jan. *Autorský zákon a předpisy související : komentář : podle stavu k 1.9.2005*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2005, s. 125. ISBN 80-7201-546-X.

⁴⁷ KNAP, Karel, *Smluvní vztahy v právu autorském*. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967. 131 s.

⁴⁸ DOBEŠ, Petr. Rozmnožování autorských děl pro soukromou potřebu I. *Právní rádce*. 2007, č. 4, s. 4. ISSN 1210-4817.

Právo autora na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro vlastní potřebu upravuje AZ v § 25.⁴⁹ V souladu s autorským zákonem je dále právo autora na odměnu zachyceno rovněž ve Vyhlášce o odměnách.

Poplatek sloužící k odměňování autorů jsou dle AZ povinni odvádět výrobci či dovozci přístrojů k zhotovování rozmnoženin zvukových nebo zvukově obrazových záznamů, přístrojů ke zhotovování tiskových rozmnoženin, výrobci či dovozci nenahraných nosičů zvukových a zvukově-obrazových záznamů, dopravce nebo zasílatel namísto osoby uvedené výše, pokud na písemnou výzvu příslušného kolektivního správce bez zbytečného odkladu nesdělí údaje potřebné pro určení totožnosti dovozce či výrobce. Povinnou osobou je dále poskytovatel rozmnožovacích služeb za úplatu.

Kolektivní správu majetkových autorských práv, tedy i správu práva na odměnu za rozmnoženinu pro vlastní potřebu vykonává v zájmu autorů Divadelní, literární, audiovizuální agentura, občanské sdružení (dále jen „Dilia“). Pro autory je pak stanovena povinnost kolektivní správy Dilia využívat. K vybírání odměn za rozmnoženiny pro vlastní potřebu tedy nelze zmocnit nikoho jiného než Dilia.

Otázka určení výše odměny za užití díla pro vlastní potřebu je však předmětem mnohých právních diskuzí. Nejasnosti způsobuje především to, zda je nutné, aby poskytovatelé kopírovacích služeb (dál jen „copy shopy“) odváděly poplatky za jakékoli kopírovací služby, tedy i za ty, kdy dojde například ke zkopírování firemních materiálů, které nejsou z pohledu AZ považovány za dílo. V této oblasti je nejvíc zasažen § 25 odst. 4 AZ, který stanovuje pravidla výpočtu výše odměny.

Odpověď na tuto otázku však současný autorský zákon nepodává. Z tohoto důvodu byla k Ministerstvu kultury podána žádost o vyložení znění § 25 odst. 4. Dle Ministerstva kultury lze toto ustanovení chápat tak, že by měly copy-shopy poskytovat Dilia poplatky

⁴⁹ §25 odst. 1 AZ zní: „U zveřejněných děl, která lze rozmnožovat

a) pro osobní potřebu fyzické osoby či vlastní vnitřní potřebu právnické osoby či podnikající fyzické osoby (§ 30 a 30a) pomocí přístroje k zhotovování tiskových rozmnoženin na papír nebo podobný podklad, anebo

b) pro osobní potřebu fyzické osoby (§ 30) na podkladě zvukového, zvukově obrazového nebo jiného záznamu či rozhlasového nebo televizního vysílání jejich přenesením pomocí přístroje na nenahrané nosiče záznamu,

má autor právo na odměnu v souvislosti s takovým rozmnožováním díla.

na základě počtu rozmnoženin nezávisle na tom, zda se jedná o díla ve smyslu AZ či nikoli. Dilia, jako kolektivní správce pověřený výkonem v této oblasti, začala uzavírat s jednotlivými copy-shopy smlouvy o vybírání odměn, které by měly přihlídnout k charakteristice daného provozu a stanovit určitý podíl z počtu za kalendářní pololetí zhotovených rozmnoženin.⁵⁰ Na základě této aktivity Dilia změnilo Ministerstvo kultury svůj původní výklad ve prospěch copy shopů. Výměra odměny měla být stanovena na základě dohod, které Dilia uzavře.

§ 25 odst. 4 AZ lze však k dobru copy-shopů vyložit také za pomoci legislativních odkazů. § 25 odst. 4 AZ totiž odkazuje na znění § 25 odst. 2 písm. e, který upravuje povinnost poskytovatele rozmnožovacích služeb (jde-li o rozmnoženiny tiskové) platit odměnu dle § 25 odst. 1. Odměna je pak podle § 25 odst. 1 AZ poskytována autorům za rozmnoženiny děl, která již byla zveřejněna a mohou být rozmnožována pro vlastní potřebu. V návaznosti na tyto legislativní odkazy lze tedy dospět k názoru, že se poskytování odměny vztahuje jen na rozmnožování děl ve smyslu AZ.

AZ nestanovuje konkrétní omezení týkající se povahy zdroje, z něhož je rozmnoženina pro vlastní potřebu vytvořena. Lze tedy dovodit, že lze rozmnoženiny vyrábět jak z originálů autorských děl, tak z kopií, které z těchto děl byly vytvořeny. Často se vedou spory také o to, zda je nutné, aby byl zdroj rozmnožování legální nebo zda je možné rozmnoženiny pořizovat i z nelegálních zdrojů. O občanskoprávní odpovědnosti za rozmnožování z nelegálního zdroje právní předpisy mlčí. Otázkou povahy zdroje se zabýval i Nejvyšší soud. Rozsudkem ze dne 25. 3. 2009 ve věci sp. zn. 5Tdo 234/2009⁵¹ došel k závěru, že jelikož AZ neřeší právní povahu zdroje, je možné rozmnoženinu pořídit

⁵⁰ RAMBOUSKOVÁ, Lucie, Kamil ŠROT a Stanislav POLČÁK. Právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro vlastní potřebu. *Právní rádce*. 2002, č. 2, s. 28. ISSN 1210-4817.

⁵¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25.3.2009 sp.zn.:5 Tdo 234/2009:....Dále považuje Nejvyšší soud za nutné uvést, že jak také vyplývá ze znění ustanovení § 30 odst. 1 písm. a) autorského zákona, nelze z něj dovozovat, že se omezení autorského práva pro pořizování rozmnoženiny díla pro osobní potřebu vztahuje pouze na pořizování rozmnoženiny z originálu díla nebo z jeho legálně zakoupené kopie pořizovatelem rozmnoženiny, neboť v rámci omezení autorského práva pro pořizování rozmnoženin pro osobní potřebu nestanoví toto ustanovení nic o právní povaze zdroje, ze kterého je možno rozmnoženinu díla pro osobní potřebu pořizovat. Může se tedy jednat jak o originál, tak i o rozmnoženinu díla, přičemž není bez dalšího nikterak vyloučeno, aby zdrojová rozmnoženina, ze které si zhotovitel pořídí vlastní rozmnoženinu pro osobní potřebu, byla pořizena i na základě jednání, které je v rozporu s autorským zákonem. Tato skutečnost nemůže sama o sobě, pokud autorský zákon nestanoví jinak, změnit právní povahu aktu pořizování rozmnoženiny díla pro osobní potřebu, jež je autorským právem aprobované, což samozřejmě nemá žádný vliv na vznik autorskoprávní a případně i trestní odpovědnosti za předchozí porušení autorského práva.“

jak z originálu díla, tak z jeho kopie, přičemž připouští možnost pořízení rozmnoženiny z nelegálního zdroje. Za zdroj je rovněž možné považovat i zdroj umístěný v prostorách sítě internet. Tímto právním závěrem se naše právní úprava liší od jiných států, například v sousední Spolkové republice Německo tato možnost užití zdroje umístěného na internetu připuštěna není a kopírování z tohoto zdroje by tak bylo považováno za protiprávní.

Pozice uživatele je tak velmi zvýhodněna, jelikož se vždy může odvolávat na to, že není potřeba legálního zdroje. Pravdou však zůstává také fakt, že i v případě pořízení rozmnoženiny ze zdroje nelegálního lze jen těžko uživateli dokázat, že o nelegálnosti zdroje věděl. Právní úprava je v tomto směru poněkud nedostačující a bylo by přinejmenším vhodné pokusit se ji zpřesnit, a to včetně následků, které by pro uživatele plynuly z vědomého užití nelegálního zdroje.

Právo na rozmnožování pro vlastní potřebu upravují také prameny mezinárodního práva. Nejvýznamnějším pramenem je Informační směrnice (viz výše kap. 2.2.4.). Informační směrnice upravuje výjimky a omezení z autorského práva, tedy i právo na rozmnožování díla pro vlastní potřebu, a to konkrétně v čl. 5 odst. 2 písm. b)⁵². Informační směrnice nestanovuje povinnost členských států výjimku pro rozmnožování pro vlastní potřebu zavést, připouští pouze možnost zavedení. Stejně jako v textu AZ stanovuje Informační směrnice, že dílo lze rozmnožovat pouze k nekomerčním účelům a za současného poskytnutí finanční náhrady autorovi díla.

Informační směrnice dále v čl. 5 odst. 5 stanovuje pro všechny výjimky a omezení autorského práva, tedy i pro rozmnožování pro vlastní potřebu, povinnost souladu s tříkrokovým testem. Největší problémy při výkladu volného užití činí třetí krok, který stanovuje nutnost oprávněného a ospravedlnitelného zásahu do autorových práv (viz 4.4.). Neexistuje totiž legislativní úprava, která by stanovovala, kolik rozmnoženin si uživatel pro vlastní potřebu může pořídit. Otázka povoleného počtu rozmnoženin se vždy musí posuzovat pro konkrétní případ. Bylo by jistě neospravedlnitelné umožnit uživatelům hromadnou výrobu rozmnoženin díla. V takovém případě by bylo vhodné řídit se

⁵² Čl. 5 odst. 2 písm. b) Informační směrnice zní: „... Členské státy mohou stanovit výjimky a omezení práva na rozmnožování podle článku 2 v těchto případech (...) b) pro rozmnoženiny na jakémkoli podkladu, zhotovené fyzickou osobou pro soukromé užití a k cílům, které nejsou přímo ani nepřímo obchodní, s podmínkou, že nositelé práv obdrží přiměřenou náhradu, která bere v úvahu použití nebo nepoužití technických prostředků uvedených v článku 6 na příslušném díle nebo předmětu ochrany.“

rozsudkem vydaným Nejvyšším soudem České socialistické republiky (dále jen „ČSR“), dne 26. 3. 1976, sp.zn: 3 Cz 13/76 (viz 5.3.3.), který se podobným problémem zabýval v souvislosti s užitím díla umístěném na veřejném prostranství, a takovouto výrobu nepovažoval za volné užití díla.

Povahou § 30 odst. 1 AZ se Nejvyšší soud zabýval rovněž ve svém rozhodnutí ze dne 30.11.2011, sp.zn. 30 Cdo 3474/2010. Žalobce byl v tomto případě veden v živnostenském rejstříku jako fyzická osoba podnikající nezapsaná v obchodním rejstříku, jejímž předmětem podnikání byla mimo jiné výroba, rozmnožování, distribuce, prodej a pronájem zvukových a zvukově obrazových záznamů. Žalovaný v rámci sdružení s názvem XY poskytoval bezplatně k zapůjčení nahrané nosiče CD s odvoláním na to, že se jedná o jeho právo jako na užití, které umožňuje pouze ostatním spoluvlastníkům daného sdružení a nikomu jinému. Nejvyšší soud však došel k závěru, že zpřístupňování zvukových záznamů veřejnosti, tedy neuzavřenému okruhu osob, které nebyly spoluvlastnictví ve sdružení XY nelze zahrnout pod skutkovou podstatu § 30 odst. 1 AZ. Sdružení v daném případě vykazovalo znaky půjčovny, tudíž byl žalovaný povinen uzavřít s autory, jejichž díla byla poskytována, smluvní licenci. Nejvyšší soud rovněž v daném případě upozornil na nutnost posuzovat ustanovení AZ upravující mimosmluvní užití podle pravidel tříkrokového testu, při jehož aplikaci by se v daném případě rovněž došlo k závěru, že takovéto užití za užití volné nelze považovat.⁵³⁵⁴

Zákon rovněž neřeší ani situaci, kdy dochází k pořizování rozmnoženin ze zdroje, který je snadno každému přístupný. Je pochopitelné, pokud si uživatel pořídí rozmnoženinu díla, které již není možné sehnat jinak, než že si je vypůjčí a rozmnoží. V případě, že by však dílo (například kniha) bylo volně k dispozici a uživatel by měl možnost si je koupit, neměl by si jej opatřovat pořízením rozmnoženiny. Takovéto případy jsou však více než časté, ze strany uživatelů tak nejspíš dochází k vědomému beztrestnému zásahu do oprávněných zájmů autora, který jim umožňuje zákon.

V současné době je stále diskutovanějším tématem dohoda ACTA (viz. kap. 2.2.3.3.) a její vliv na současnou úpravu autorského práva a ochranu duševního vlastnictví. S tímto

⁵³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30.11.2011 sp. zn.: 30 Cdo 3474/2010

⁵⁴ Nejvyšší soud zde rozhodl v souladu s ustálenou judikaturou, viz Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.11.2009, sp. zn: 30 Cdo 329/2008, Usnesení Ústavního soudu zed ne 1.4. 2010, sp.zn.: II. ÚS 423/2010

souvisí i právo volného užití, tedy i právo na rozmnožování pro vlastní potřebu. Nutno podotknout, že ACTA ve skutečnosti problematiku rozmnožování pro vlastní potřebu vůbec neupravuje. K diskuzi o vlivu ACTA na pořizování rozmnoženin pro vlastní potřebu pravděpodobně nejvíce podněcuje ustanovení čl. 23 odst. 3 ACTA, který zní: „Strana může ve vhodných případech stanovit trestní řízení a tresty za neoprávněné zhotovování rozmnoženin kinematografických děl předváděných v zařízení uzpůsobeném k projekci filmů, jež je obecně přístupné veřejnosti.“ Takovéto rozmnožování by však za rozmnožování pro vlastní potřebu nebylo možné považovat ani podle současného AZ a jednalo by se podle něj o protiprávní jednání. Nelze tedy v žádném případě toto ustanovení dávat do jakékoli souvislosti s právem na pořízení rozmnoženiny pro vlastní potřebu. Pro rozmnožování pro vlastní potřebu tak kromě výše uvedeného neplatí žádné jiné podmínky a ACTA, jak se mnozí mylně domnívají, tyto podmínky žádným způsobem nerozšiřuje a nezprísňuje.

4.2.2 Rozmnožování na papír nebo podobný podklad (§ 30a AZ)

V § 30a AZ nalezneme speciální úpravu týkající se rozmnožování na papír a podobný podklad. Toto ustanovení se stalo součástí autorského zákona teprve novelou, a to zákonem č. 216/2006 Sb. Kromě fyzických osob jsou podle něj oprávněni pořídit si rozmnoženinu také fyzické osoby podnikající a právnické osoby. I pro tyto osoby platí určitá omezení. Zákon zde sice zavádí pojem vnitřní potřeba právnické osoby, tuto definici však zákonodárce již blíže nespécifikoval. JUDr. Tuláček⁵⁵ hovoří o možnosti, že zákonodárce považoval pojem vnitřní potřeby právnické osoby za analogický k pojmu osobní potřeby fyzické osoby. Zdůrazňuje však, že tyto dva pojmy nelze chápat analogicky. Přitom uvádí, že by bylo možno je posuzovat analogicky v případě, že by se jednalo o užití neziskové. Vzhledem k tomu, že však definice zahrnuje i podnikající fyzické osoby, je tato možnost vyloučena. Z výše uvedeného vyplývá, že lze vnitřní potřebou právnické osoby rozumět komerční potřebu právnické osoby či fyzické podnikající osoby. Rozhodné zde je, že rozmnoženina díla je pořízena pouze za účelem jejího použití v rámci této organizační struktury, nikoli veřejně. Užití pro vlastní vnitřní potřebu právnické osoby či podnikající fyzické osoby povahově může směřovat k získání

⁵⁵ TULÁČEK, Jan. Kopírování autorských děl literárních pro vlastní potřebu. *Bulletin advokacie*. 2006, č. 11, s. 75. ISSN 1210-6348.

přímého či nepřímého hospodářského či obchodního prospěchu této osoby, musí však vždy být neveřejné.⁵⁶

Do autorského práva rovněž podle § 30a AZ nezasahuje ten, kdo zhotoví rozmnoženinu na papír nebo jiný podklad pro osobní potřebu fyzické osoby nebo vnitřní potřebu fyzické podnikající osoby či právnické osoby. Pokud z nějakého důvodu oprávněná osoba nepořídí kopii sama, zákon uvádí možnost obrátit se na „poskytovatele rozmnožovacích služeb za úplatu“.⁵⁷

§ 30a AZ výslovně uvádí jako možné způsoby sloužící k rozmnožení díla tiskovou rozmnoženinu na papír či podobný podklad, rozmnoženinu fotografickou či rozmnoženinu s podobnými účinky. Jak upozorňuje JUDr. Tuláček⁵⁸, existuje však kromě těchto způsobů i jiný způsob, jakým je například opisování knihy ručně. Při doslovném výkladu zákona by tedy nešlo u rukopisu a stejnopisu o volné užití díla a znamenalo by porušení práv autora. Ledaže by dílo bylo ručně opsáno na něco jiného než na papír, například na kůru, na látku apod.⁵⁹ V tomto případě je nutné vykládat ustanovení § 30a AZ ve smyslu § 13 AZ, který definuje rozmnožování jako zhotovování dočasných nebo trvalých, přímých nebo nepřímých rozmnoženin díla nebo jeho části, a to jakýmikoli prostředky a v jakékoli formě, z čehož vyplývá, že nelze na rozmnoženinu pořízenou ručním opisem nahlížet jako na porušení pravidel volného užití.

Stejně jako v případě volného užití podle § 30 AZ náleží autorovi za užití dle § 30a AZ náhradní odměna. Pro uživatele, kteří si zhotovili rozmnoženinu sami vlastními prostředky, však povinnost platit autorovi náhradní odměnu neexistuje a stále se u nich bude jednat o zákonné právo na bezplatné užití rozmnoženiny (stejně tak je tomu i v případě volného užití podle § 30 AZ). Povinnost platit náhradní odměnu tak vyplývá

⁵⁶ TELEČEK, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 354. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

⁵⁷ TULÁČEK, Jan. Kopírování autorských děl literárních pro vlastní potřebu. *Bulletin advokacie*. 2006, č. 11, s. 76. ISSN 1210-6348.

⁵⁸ TULÁČEK, Jan. Kopírování autorských děl literárních pro vlastní potřebu. *Bulletin advokacie*. 2006, č. 11, s. 76. ISSN 1210-6348.

⁵⁹ TULÁČEK, Jan. Kopírování autorských děl literárních pro vlastní potřebu. *Bulletin advokacie*. 2006, č. 11, s. 75. ISSN 1210-6348.

pouze pro osoby cizí, které rozmnoženinu vyrobily pro někoho jiného. (více k náhradní odměně viz výše.)

4.2.3 Předvedení a oprava přístroje (§ 30b AZ)

Další výjimku z užití autorského díla zachycuje § 30b AZ. Dle tohoto ustanovení do autorského práva nezasahuje ten, kdo užije dílo v souvislosti s předvedením či opravou přístroje zákazníkovi v rozsahu k tomu nezbytném. Vychází se zde z toho, že při předvedení nebo opravě některých druhů zboží zákazníkovi se v podstatě nelze vyhnout užití předmětů chráněných autorským zákonem.⁶⁰

Podrobnější výčet dovolených způsobů užití v rámci předvedení a opravy přístroje AZ nepodává. Postačí tedy, aby při užití byla splněna podmínka předvedení či opravy přístroje sloužící k jeho obchodnímu odbytu.

4.3 Zákonné licence

Za zákonné licence se označují ty případy, kdy se ex lege nahrazuje svolení autora k určitému způsobu užití díla. Ze skutečnosti, že zákonnými licencemi je dotčeno pouze právo autora nakládat s dílem (udílet svolení k jeho užití), popřípadě právo na autorskou odměnu, tedy práva smíšené povahy s výhradně majetkovými prvky, vyplývá, že zůstávají ve všech těchto případech zcela nedotčena osobní autorská práva.⁶¹

Stejně jako v případě volného užití stanovuje AZ i pro zákonné licence požadavek, aby se jednalo o užití děl, která již byla určena k uveřejnění. Uživatel se rovněž musí zdržet zásahů do díla, nesmí tedy dílo jakýmkoli způsobem měnit. Na rozdíl od volného užití však v případě zákonných licencí přetrvává povinnost uživatele zveřejnit autora a název díla. Povinnosti zachovávat dílo v původním stavu a zveřejnit autora a název vyplývají z osobnostních práv autora, konkrétně práva na nedotknutelnost díla a práva na autorství.

⁶⁰ TELEČEK, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 356. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

⁶¹ KNAP, Karel, *Smluvní vztahy v právu autorském*. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967. 135 s.

Podle toho, zda je v konkrétním případě nahrazeno svolení autora k užití díla, či zda je též stanovena výjimka z autorova práva na autorskou odměnu, rozeznáváme licence bezplatné a úplatné (pravé).⁶²

Současný autorský zákon upravuje jediný případ úplatné zákonné licence v hlavě druhé, dílu prvním, nazvaném práva výkonného umělce k uměleckým dílům, a to konkrétně v § 72. Tato zákonná licence stanovuje výjimku pro případy, kdy dojde ke zveřejnění uměleckého výkonu, zaznamenaného na zvukovém záznamu a vydaného k obchodním účelům přenosem v rozhlasovém nebo televizním vysílání.

V případě této zákonné licence přísluší autorovi uměleckého výkonu odměna. Výkonnému umělci je ex lege stanovena povinnost nechat se v právu na odměnu zastupovat kolektivním správcem, kterým je nezávislá společnost výkonných umělců a výrobců zvukových a zvukově obrazových záznamů (dále jen „INTERGRAM“). Výše odměny je stanovena smlouvou, kterou mezi sebou uzavírají uživatel a INTERGRAM. Případy, kdy by k uzavření této dohody nedošlo, považuje AZ za zásah do práv autora uměleckého výkonu. V § 72 odst. 4 je INTERGRAM zmocněn k tomu, aby zakázal uživateli záznam užívat. K tomuto zákazu může dojít v případě, že je uživatel v prodlení s placením odměny, která náleží autorovi, a tuto nezaplatí ani v dodatečné lhůtě, kterou mu INTERGRAM může poskytnout. Zákon stanovuje jako maximální délku dodatečné lhůty 30 dní.

Bezúplatné zákonné licence zachycuje AZ v hlavě první, dílu čtvrtém, oddílu třetím, který nese název Bezúplatné zákonné licence. Jak dovodil ve svém Usnesení ze dne 31. 5. 2006, sp. zn.: 5 Tdo 621/2006 Nejvyšší soud ČR, pokud je v ustanoveních AZ upravujících bezúplatné zákonné licence poskytnuta zákonná výjimka (licence) opravňující k užití díla bez souhlasu jeho autora (zástupce), je oprávněným subjektem vždy instituce poskytující služby ve veřejném zájmu, jejíž právní úprava je obsažena ve zvláštních právních předpisech.⁶³ V této věci pak Nejvyšší soud došel k závěru, že pod zákonná ustanovení upravující bezúplatné zákonné licence nelze podřadit případ, kdy obviněný bez příslušného souhlasu provozoval hernu s půjčovnou CD s herním softwarem na herní konzoly

⁶² KNAP, Karel, *Smluvní vztahy v právu autorském*. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967. 134 s.

⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.5.2006, sp. zn.: 5 Tdo 621/2006

bez svolení nositelů autorských práv k hernímu softwaru, přičemž dílo rozmnožoval a jako rozmnožené dílo půjčoval.

Nejdůležitějšími z bezúplatných zákonných licencí jsou bezpochyby citace (§ 31 AZ), Úřední a zpravodajská licence (§ 34) a Knihovní licence (§ 37 AZ), proto bude pro účely této práce pojednáno především o těchto druzích. Ostatní bezplatné zákonné licence, tedy propagace výstavy uměleckých děl a jejich prodeje (§ 32 AZ), užití díla umístěného na veřejném prostranství (§ 33 AZ), užití díla v rámci občanských či náboženských obřadů nebo v rámci úředních akcí pořádaných orgány veřejné správy, v rámci školních představení a užití díla školního (§ 35 AZ), Omezení práva autorského k dílu soubornému (§ 36 AZ), Licence pro zdravotně postižené (§ 38 AZ), Licence pro dočasné rozmnožení (§ 38a AZ), Licence pro fotografickou podobiznu (§ 38b AZ), Nepodstatné vedlejší užití díla (§ 38c AZ), Licence k dílům užitého umění a dílům architektonickým (§ 38d AZ), Licence pro sociální zařízení (§ 38e AZ) a Užití originálu nebo rozmnoženiny díla výtvarného, fotografie nebo díla vyjádřeného postupem podobným fotografii jeho vystavením (§ 39) budou popsány jen v základních rysech.

4.3.1 Citace (§ 31 AZ)

Pojem citace pochází z latinského slova citare, jež znamená „doslovně uvádět cizí výrok“. V jazykových slovnících se lze setkat i s jinými definicemi, a to, že citace je doslovné uvedení cizího textu nebo hudebního motivu, jakož i tento text nebo hudební motiv sám o sobě.⁶⁴

Na základě výše uvedených definic lze tedy citaci chápat ve více významech, tedy jako citaci ve smyslu citátu a citaci ve smyslu bibliografického odkazu (citace díla). Výklad pojmu citace, jež lze odvodit od latinského citare pak odpovídá citaci ve smyslu citátu, zatímco definice doslovného uvedení cizího textu odpovídá významu citace díla.

Podle toho, zda je citát chráněn speciální právní úpravou, lze rozlišovat mezi citacemi neautorskými (citace obecná) a citacemi autorskými (citace tvůrčí).

Za neautorské citace se považují takové případy, kdy nedochází k citování autorského díla, ale „pouze“ o citování cizího výroku. Proto nelze na tyto citace aplikovat

⁶⁴ ŠALAMOŮN, Michal. Citace a její právní regulace. *Právní rozhledy*. 2005, č. 14, s. 499. ISSN 1210-6410.

ustanovení AZ. I zde je však možné, že takovou citací dojde k zásahu do práva toho, kdo výrok poprvé vyslovil. Jednalo by se pak o zásah do práva na ochranu osobnosti, který je zakotven v § 11 ObčZ. U neautorských citací je tedy nutné posuzovat, zda bylo citováno tak, jak zněl původní výrok, či zda došlo ke změně smyslu tohoto výroku. Nelze posuzovat pouze to, zda došlo kvůli výroku ke společenské difamacii toho, kdo výrok vyslovil jako první, ale je také nutné vzít v úvahu, zda nedošlo ke společenské difamacii právě proto, že byl smysl výroku citujícím změněn.

Jako autorské citace označujeme citace z autorských děl. Tyto citace jsou upraveny především v AZ. Právní úprava citací je rovněž zachycena v RÚB, konkrétně v čl. 10.⁶⁵ V praxi je právo citací často nesprávně chápáno. Dochází k jeho zneužívání, které někdy vyústí i v přímý plagiát.⁶⁶ V zásadě se jedná o propůjčování si výsledků duševní činnosti někoho jiného k duševní činnosti naší.⁶⁷

Oproti předchozí právní úpravě, která povolovala citovat pouze díla vydaná, došlo v novém AZ ke změně. Není již zapotřebí, aby se jednalo o citaci díla vydaného, postačí, pokud toto dílo bylo již zveřejněno. Citace musí být vždy užita tak, aby nedocházelo ke změně smyslu citovaného díla nebo části díla. Citováno může být i v jiném jazyce, než v jakém je vytvořen originál, nedojde-li tím ovšem ke změně smyslu citátu.

U každé citace je nutné uvést jméno autora a název díla, ze kterého je citováno. Uvedením těchto údajů je chráněn nejen autor, ale rovněž tím má být zamezeno klamání uživatelů. Způsob, jakým má být identifikace autora a názvu díla provedena, není sice upraven žádnou právní normou, avšak literatura pro tento případ velmi často odkazuje

⁶⁵ čl. 10 Bernské úmluvy zní:

(1) Citace z díla, které bylo oprávněně zpřístupněno veřejnosti včetně citací z novinových článků a z časopisů ve formě tiskových přehledů, jsou dovoleny s podmínkou, že jsou v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu odůvodněném sledovaným účelem.

(2) Zákonomodárství států Unie a zvláštním dohodám, které mezi nimi jsou nebo budou sjednány, se vyhrazuje možnost, aby v rozsahu, který je odůvodněn sledovaným účelem, dovolily užívat literární nebo umělecká díla pro potřeby názorného vyučování v publikacích, ve vysílání rozhlasem či televizí anebo ve zvukových či obrazových záznamech s podmínkou, že takové užití je v souladu s poctivými zvyklostmi.

(3) Při citacích a užití podle předchozích odstavců je nutno uvést pramen a autorovo jméno, je-li toto jméno v pramenu obsaženo.

⁶⁶ KNAP, Karel, *Smluvní vztahy v právu autorském*. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967. 135 s.

⁶⁷ ŠALAMOUN, Michal. Citace a její právní regulace. *Právní rozhledy*. 2005, č. 14, s. 499. ISSN 1210-6410.

na dvě technické normy. U citací bibliografických se jedná o technickou normu ČSN ISO 690, v případě citací z webových stránek je to pak technická norma ČSN ISO 690-2.

Bibliografické citace musí kromě názvu díla a jména autora (je-li znám), obsahovat rovněž číslo vydání, jméno nakladatele, rok vydání, místo vydání a standardní číslo⁶⁸. U elektronických zdrojů je dle normy ČSN ISO 690-2 nutné v případě citace z internetových stránek uvést název webového serveru, autora, je-li znám, přístup ke zdroji (například plnou adresu webového serveru), a datum citace. Norma ČSN ISO 690-2 dále podrobně upravuje rovněž citace z dalších elektronických zdrojů, podrobnější pojednání o pravidlech těchto citací však není pro tuto práci účelné.

Citace musí být jasně oddělena od zbytku textu⁶⁹. Naprosto nepřijatelné je například citování v textu bez zevního odlišení citace od vlastních výkladů a s uvedením autora a díla, z něhož bylo citováno, pouze souhrnně v seznamu použité literatury.⁷⁰

Cituje-li se z překladu, je zapotřebí uvádět tyto údaje jak u překladu samého, tj. uvést autora překladu a název překladu (jenž se navíc někdy liší od názvu původního díla), tak i u díla přeloženého, neboť výkonem citačního práva jsou dotčena autorská práva obou autorů k oběma dílům (popř. ještě vícera autorů k vícera děl, jde-li o překlad z překladu).⁷¹

AZ rozlišuje dva typy autorských citací. Jedná se o tzv. Malé citace (§ 31 odst. 1 písm. a)) a Velké citace (§ 31 odst. 1 písm. b)). Oběma druhům citací je však společné, že je lze uplatnit pouze pro účely vytvoření vlastního díla.

Za malé citace označujeme výňatky z autorských děl, které jsou použity pro účely vytvoření díla jiného. Aby se u malých citací nejednalo o protiprávní zásah do autorských

⁶⁸ Standardní čísla jsou ISBN (International Standard Book Numbering) – systém mezinárodního standardního číslování knih užívaný u neperiodických publikací, používá desetimístné číslo a ISSN (International Standard Serials Numbering) – systém sloužící k identifikaci pokračujících publikací, např. časopisy, používá osmimístné číslo. Číslo ISSN se vztahuje k tzv. klíčovému názvu publikace (se změnou názvu se mění ISSN).

⁶⁹ Vezmeme-li v úvahu výše popsany rozdíl mezi citací a citátem, pak je nutné dodat, že citaci ve smyslu bibliografického odkazu lze oddělit například poznámkou pod čarou či jiným stylem písma, zatímco v případě citátů je nevhodnější oddělit je uvozovkami.

⁷⁰ KNAP, Karel, *Smluvní vztahy v právu autorském*. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967. 136 s.

⁷¹ TELEEC, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 361. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

práv, musí být míra jejich užití odůvodněná. AZ nestanoví, v jakém maximálním rozsahu lze malé citace v díle užívat, proto je odůvodněnost míry užití citací nutné posuzovat podle toho, v jakém vzájemném vztahu je užitá citace původního díla a dílo nově vytvářené, a to vždy pro každý konkrétní případ zvlášť. AZ nepodává rovněž ani výčet konkrétních účelů, pro něž mohou být malé citace užity. Nezáleží tedy na tom, zda se bude jednat o citaci pro účely umělecké, vědecké, odborné či jiné. Vzhledem k tomu, že je třeba zachovat smysl citovaného díla, nelze se však na tento druh citace odvolávat u parodie. Při parodii totiž zůstává pouze jevová stránka věci stejná, její význam se mění.⁷²

Na rozdíl od malých citací je u velkých citací povoleno citovat nejen výňatky z autorských děl, ale dokonce i celé drobné dílo. Účely, pro něž mohou být velké citace užity, jsou v § 31 písm. b) AZ taxativně vymezeny. Velké citace lze podle AZ užít pro účely kritiky nebo recenze vztahující se k citovanému dílu, a pro účely vědecké nebo odborné práce. Výkladovým problémem § 31 písm. b) AZ v tomto případě bude rozhodnout, co je a co není „drobné“ dílo. Drobné dílo bude zřejmě báseň, povídka, jednoaktovka, oproti eposu, románu nebo pětiaktovému dramatu. V konkrétním případě bude ovšem rozlišení na díla drobná a ostatní poněkud zavádějící a účelnější bude posoudit celé toto ustanovení s ohledem na doktrínu fair use, ať už se bude jednat o díla drobná, či nikoli.⁷³

§ 31 odst. 1 písm. c) zachycuje právo citací výlučně k vědeckým, vyučovacím nebo jiným vzdělávacím účelům. Na rozdíl od shora uvedeného práva citací není třeba, aby díla bylo užito v rámci jiného, samostatného autorského díla, stačí, že se tak stalo v samostatné přednášce. Takové užití díla se musí stát výlučně k účelům vyučovacím nebo vzdělávacím.⁷⁴

Stejně jako u volného užití stanovuje AZ i u citací k vědeckým a vzdělávacím účelům podmínku, aby jejich užitím nebyl sledován hospodářský či jiný prospěch. AZ nekonkretizuje, jakým způsobem má k užití díla touto formou citace dojít. To znamená, že nejde pouze o užití díla jeho přednesem, nýbrž i o jiné způsoby užití (např. rozmnožování

⁷² ŠALAMOUN, Michal. Citace a její právní regulace. *Právní rozhledy*. 2005, č. 14, s. 506. ISSN 1210-6410.

⁷³ ŠALAMOUN, Michal. Citace a její právní regulace. *Právní rozhledy*. 2005, č. 14, s. 507. ISSN 1210-6410.

⁷⁴ KNAP, Karel, *Smluvní vztahy v právu autorském*. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967. 138 s.

či vystavení), pokud se tak děje v rozsahu odůvodněném výukovým, ilustračním nebo výzkumným účelem.⁷⁵

4.3.2 Propagace výstavy uměleckých děl a jejich prodeje (§ 32 AZ)

Ustanovení § 32 AZ označoval původní AZ za „katalogovou licenci“. Katalogová licence umožňovala pořadateli výstavy, dražby či jiné podobné akce zařadit do katalogu vyobrazení výtvarného díla, které mělo být vystavováno na jím pořádané výstavě.

Protiprávnost užití díla v případě propagace uměleckého díla zachycuje rovněž v čl. 5 odst. 3 písm. j) Informační směrnice⁷⁶. Právní úprava obsažená v Informační směrnici však byla podrobnější než v původním znění AZ, proto zákonodárce vycítil potřebu upravit toto ustanovení konkrétněji, a to tak, aby bylo v souladu s mezinárodním právem, tedy i Informační směrnici. Nové znění § 32 AZ bylo do AZ zavedeno novelou z roku 2006 (zák. č. 216/2006 Sb.)

Stejně jako u výše popisovaných institutů mimosmluvního užití autorských děl klade AZ i pro užití sloužící k propagaci výstavy uměleckých děl a jejich prodeje podmínku zveřejnění užitého díla. Autorský zákon dovoluje účelově omezené užití děl, a to k propagaci výstavy uměleckých děl nebo jejich prodeje. Na rozdíl od předchozí právní úpravy nemusí jít pouze o díla výtvarná, nýbrž o jakékoli dílo z kategorie děl uměleckých.⁷⁷

Dílo, pro něž je udělena výjimka z autorských práv, sloužící k propagaci výstavy, musí být její součástí. Propagovaná výstava musí být dále přístupná veřejnosti.

Do rozsahu uvedené bezúplatné zákonné licence již nespadá užití vystaveného uměleckého díla při propagaci jiné výstavy či obdobné akce, která nesouvisí s výstavou nebo obdobnou akcí, do níž je dílo zařazeno. Stejně tak sem nespadá užití díla, byť související s pořádanou výstavou či obdobnou akcí, které by mělo samostatný komerční

⁷⁵ TELEČ, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 360. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

⁷⁶ čl. 5 odst. 3 písm. j) Informační směrnice zní: Členské státy mohou stanovit výjimky nebo omezení práv stanovených v člancích 2 a 3 v těchto případech: (j) užití k účelu propagace veřejné výstavy nebo prodeje uměleckých děl v rozsahu potřebném pro podporu akce, s vyloučením jakéhokoliv jiného obchodního využití

⁷⁷ TELEČ, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 364. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

účel. Samotná výstava či prodejní akce však povahově k hospodářskému či obchodnímu prospěchu směřovat může.⁷⁸

4.3.3 Užití díla umístěného na veřejném prostranství (§ 33 AZ)

Zákonná licence upravená § 33 AZ umožňuje mimosmluvní užití autorských děl, která jsou umístěna na veřejném prostranství. Uživatel je oprávněn takto zveřejněné dílo opětovně ztvárnit ať již fotografií, malbou, kresbou či filmem. AZ kromě těchto způsobů jmenuje ještě možnost ztvárnění grafikou. Nutno podotknout, že AZ podává pouze demonstrativní výčet možných způsobů ztvárnění díla. Dovolené způsoby tedy nelze omezovat pouze na ty, jež konkrétně AZ uvádí. Výjimku tvoří pouze rozmnožování formou trojrozměrné rozmnoženiny⁷⁹ a rozmnoženina či napodobenina architektonického díla stavbou. Tyto výjimky ustanovuje § 33 odst. 2 AZ.

K tomu, aby mohlo být dílo takto ztvárněno, není zapotřebí souhlasu autora. Právní nauka vychází z toho, že bylo-li dílo již autorem oprávněně vystaveno na veřejnosti, čímž došlo k autorovu právu na zveřejnění, nelze předpokládat, že by autor nesouhlasil s jeho dalším ztvárněním. Původní znění současného AZ, ještě před novelou z roku 2006, se o autorovu svolení výslovně vyjadřovalo v souvislosti s rozmnožováním, rozšiřováním a sdělováním ztvárnění jeho díla veřejnosti⁸⁰ Novela AZ z roku 2006 zavedla u této zákonné licence požadavek zveřejnění trvalé povahy.

Zákonná licence dle § 33 AZ nevyžaduje podmínku ztvárnění díla umístěného na veřejném prostranství rozmnožením (tedy přesnou kopií díla), postačí, pokud se bude jednat o napodobeninu díla⁸¹. Počet ztvárnění, která mohou být na základě zveřejněného

⁷⁸ TELEČEK, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 364. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

⁷⁹ Tuto výjimku uváděl původní autorský zákon č. 121/2000 Sb již před novelou z roku 2006.

⁸⁰ znění AZ před novelou: § 33 (1) Do práva autorského nezasahuje ten, kdo kresbou, malbou či grafikou, fotografií nebo filmem, zaznamená nebo vyjádří dílo, které je umístěno na náměstí, ulici, v parku, na veřejných cestách nebo na jiném veřejném prostranství; autorovo svolení není třeba ani pro rozmnožování, rozšiřování a sdělování veřejnosti díla takto zaznamenaného nebo vyjádřeného. Ustanovení §31 věty za středníkem se použije přiměřeně.

(2) Ustanovení odstavce 1 se nevztahuje na rozmnožování a rozšiřování díla formou trojrozměrné rozmnoženiny.

⁸¹ Autorský zákon č. 35/1965 Sb. naproti tomu připouštěl pouze pořízení napodobeniny.

díla stvořena, není právním předpisem upraven. Nejvyšší soud ČSR v této věci došel k závěru, že pod zákonnou licenci již nelze podřadit hromadnou výrobu napodobenin výtvarného díla, umístěného na veřejném prostranství⁸². Na základě současné právní úpravy je však i v případě této zákonné licence třeba vždy postupovat v souladu s pravidly tříkrokového testu (viz výše).

Legální podmínkou využití zákonné licence pro užití díla umístěného na veřejném prostranství je uvedení jména autora (nejde-li o dílo anonymní) a názvu díla (nejde-li o dílo bez názvu) užitého díla. V případě, že dílo není uváděno na veřejnost pod jménem autora, je nutno uvádět jméno osoby, pod jejímž jménem bylo dílo takto uvedeno. Z důvodů informačních je nutné uvádět i umístění díla.⁸³ Povinnost uvést autora zaznamenaného či vyjádřeného díla, jakož i název díla, je třeba vztahovat až k rozšiřování díla nebo jeho sdělování veřejnosti.⁸⁴

4.3.4 Úřední a zpravodajská licence (§ 34 AZ)

Úřední licence, upravená § 34 písm. a) AZ, je jednou z nově zavedených zákonných výjimek z užití autorských děl. Zavedena byla autorským zákonem č. 121/2000 Sb. za účelem harmonizace české legislativy s normami mezinárodního práva. Novelou z roku 2006 došlo v návaznosti na znění ustanovení čl. 5 odst. 3 písm. e) Informační směrnice k dalšímu zpřesnění znění této licence.

Právně politickým důvodem této zákonné licence je zajištění funkce státu a plnění veřejného zájmu. Legální podmínkou uplatnění je zde existence úředního účelu.⁸⁵ Za úřední účel lze podle § 34 písm. a) považovat účely správního nebo soudního řízení, popřípadě účely veřejné bezpečnosti. AZ však nepodává celkový výčet těchto veřejných účelů, výčet obsažený v § 34 písm. a) je pouze demonstrativní. Kromě výše zmíněných

⁸² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 26. 3. 1976, sp.zn: 3 Cz 13/76

⁸³ TELEC, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 368. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

⁸⁴ K úpravě bezúplatné zákonné licence v autorském zákoně. IPravnik [online]. 25.2.2004 [cit. 2012-02-29]. Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/pravo-dusevniho-vlastnictvi/art_3733/k-uprave-bezuplatne-zakonne-licence-v-autorskem-zakone.aspx

⁸⁵ TELEC, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 370. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

veřejných účelů připouští AZ užití úřední licence pro parlamentní jednání a pořízení zápisu o něm.

Zavedení úřední licence mělo zamezit zneužívání výjimek z autorského práva pro soukromou potřebu. Úřední licence tak lze uplatnit pouze ve věcech veřejného charakteru. V porovnání s výše popsány výjimkami a omezeními autorských práv lze úřední licenci užít i u děl, která dosud nebyla zveřejněna a u počítačových programů, u nichž AZ výjimky a omezení v některých případech výslovně vylučuje⁸⁶.

Zpravodajskou licenci upravoval již AZ 1953. Aplikace licence podle § 34 písm. b) AZ vyžaduje užití díla ve spojitosti se zpravodajskou činností týkající se aktuální události. Zpravodajská licence napomáhá k dodržování zákonného práva na informace, zakotveného v čl. 17 zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Při zpravodajství o aktuální události je často nevyhnutelné, aby do reportáže byly zahrnuty i části děl, jež jsou předmětem reportáže, popřípadě i drobná díla celá.⁸⁷ Toto zákonné omezení autorského práva však lze užít jen v takovém rozsahu, který odpovídá informačnímu účelu.

Právní úprava zpravodajské licence neomezuje možný způsob, jakým má být zpravodajská činnost provedena. Lze tedy dovodit, že se může jednat o zpravodajství rozhlasem, televizí, tiskem, fotografií, audiovizuálním dílem či sdělením díla veřejnosti na vyžádání. AZ 1953 však v porovnání se současnou právní úpravou možné způsoby užití licence taxativně vyjmenovával, a to jako sdělení filmem, rozhlasem, televizí a fotografií.

Při užití zpravodajské licence je však nutné dodržovat rovněž osobnostní práva vyplývající z ObčZ. I ObčZ obsahuje některá ustanovení, která vymezují hranice užití zpravodajské licence, např. v § 12 odst. 3 umožňuje ObčZ pořízení podobizny pro účely rozhlasového či televizního vysílání. Takovéto pořízení rozmnoženiny však podmiňuje tím, že prostřednictvím pořízení rozmnoženiny a jejím užitím nedojde k nepřiměřenému zásahu do oprávněných zájmů fyzické osoby. Ze zpravodajské licence tedy vybočuje případ, kdy vydavatel soustavně využívá popularity určité osoby a cíleným používáním

⁸⁶ § 66 odst. 7 AZ zní: “Ustanovení § 30a až 33, § 34 písm. b) až d), § 35 až 38, § 38a odst. 1 písm. b), § 38a odst. 2, § 38b až 39, § 43 odst. 1 a 4 až 6 a § 54 se na počítačový program nevztahují.”

⁸⁷ KNAP, Karel, *Smluvní vztahy v právu autorském*. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967. 140 s.

jejích podobizen v reklamě se snaží o zvýšení prodejnosti periodika, neboť v takovém případě se vytrácí účel informování veřejnosti o obsahu časopisu a zůstává pouze snaha o zvýšení zisku jeho vydavatele.⁸⁸

Ani v případě této licence nejsou dotčena osobnostní práva autora; ustanovení § 31 AZ, věty za středníkem (nutnost uvedení jména autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jména osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále názvu a pramene), je však s ohledem na povahu licence třeba použít přiměřeně.⁸⁹ Dílo lze užit pouze v takové míře, která je ospravedlnitelná dle pravidel tříkrokového testu a pravidel dobrých mravů.

V porovnání s výše uvedenými bezúplatnými zákonnými licencemi lze zpravodajskou, stejně jako úřední licenci užit i u děl, která dosud nebyla zveřejněna. Zákonnou úpravu, umožňující užití dosud nezveřejněných děl obsahuje § 29 odst. 2 AZ.⁹⁰ Úřední a zpravodajská licence se však liší v použitelnosti u počítačových programů. Zatímco úřední licence, jak již bylo zmíněno výše, užití počítačových programů připouští, zpravodajská licence ne.

Zákonná licence se vztahuje i na případy zpřístupnění zpravodajství, uveřejněného ve hromadném sdělovacím prostředku či překlad tohoto zpravodajství. § 34 písm. c) AZ uvádí taxativní výčet věcí, jichž se zpravodajství má dotýkat, aby mohla být zpravodajská licence užitá za účelem zpřístupnění zpravodajství. Jedná se o zpravodajství ve věcech politických, náboženských a hospodářských. Povaha prostředku, jehož pomocí má dojít ke zpřístupnění či překladu tohoto zpravodajství zákonem omezena není. AZ podává pouze demonstrativní výčet takovýchto prostředků, kdy jako příklad uvádí periodický tisk a rozhlasové a televizní vysílání.

Stejně jako výše popsaná zpravodajská licence a licence úřední, může být tato licence užitá i u nezveřejněných děl, a to za splnění podmínky uvedení jména autora (je-li znám) a názvu díla a pramene, z něžž bylo dílo převzato.

⁸⁸ Rozsudek nejvyššího soudu ČR ze dne 20.7.2011 sp.zn.: 28 Cdo 4755/2009

⁸⁹ KRŮŽ, Jan. *Autorský zákon a předpisy související : komentář : podle stavu k 1.9.2005*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2005, s. 135. ISBN 80-7201-546-X.

⁹⁰ § 29 odst. 2 AZ zní: "Volná užití a zákonné licence, s výjimkou licence úřední a zpravodajské (§ 34), licence pro školní dílo (§ 35 odst. 3), licence pro dočasné rozmnoženiny (§ 38a), licence pro fotografickou podobiznu (§ 38b) a licence pro nepodstatné vedlejší užití díla (§ 38c), se vztahují pouze na dílo zveřejněné."

Zpravodajská licence dle § 34 písm. c) však není ustanovením kogentní povahy a její užití je třeba posuzovat s ohledem na každý konkrétní případ zvlášť. V případě, že je užití díla k tomuto účelu autorem zapovězeno, nelze jej pro tyto účely použít. K záповědi díla je zásadně oprávněn autor. Může se však jednat i o osobu vykonávající majetková autorská práva, popř. o výhradního licenčního nabyvatele, neboť se jedná o výkon majetkového autorského práva vůči třetím osobám.⁹¹ Nejběžnějším způsobem učinění záповědi je písemná záповěď. Vyloučena není ani záповěď učiněná ústně. Zákonná forma záповědi není určena. Za záповěď však nelze považovat situace, kdy by došlo k záповědi konkludentně.

Poslední z licencí spadajících do licencí úředních a zpravodajských je zákonná licence k politickým projevům a veřejným přednáškám, která byla do AZ zavedena teprve novelou z roku 2006. Upravuje ji § 34 písm. d). Před touto novelou nebyly politické projevy a veřejné přednášky považovány za dílo spadající pod právní úpravu autorského zákona. Autorskoprávní ochrany se tak v současné době dostává i politickým projevům. Úryvky z politických projevů, veřejných přednášek a děl podobné povahy je možné užít pod zákonnou licenci pouze k informativnímu účelu, a to za splnění podmínek tříkrokového testu a pravidel dobrých mravů. Užití, které by porušovalo výše zmíněné podmínky, by již bylo neospravedlnitelným zásahem do autorových práv.

4.3.5 Užití díla v rámci občanských či náboženských obřadů nebo v rámci úředních akcí pořádaných orgány veřejné správy, v rámci školních představení a užití díla školního (§ 35 AZ)

Bezúplatná zákonná licence zakotvená v § 35 AZ, tzv. obřadní licence, umožňuje užití díla v společenských situacích, jejichž taxativní výčet podává AZ. § 35 odst. 1 AZ umožňuje užití obřadní licence při občanských obřadech, náboženských obřadech a při úředních akcích pořádaných orgány veřejné správy. Povahovou vlastností obřadu je jeho slavnostní (rituální) charakter a určitá historická ustálenost. Občanské obřady zpravidla souvisejí s výjimečnými událostmi lidského života.⁹²

⁹¹ TELEČ, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 374. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

⁹² TELEČ, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 378. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

Obřadní licence lze užit pouze u zveřejněných děl, nelze ji však uplatnit na počítačové programy. Legislativní podmínkou užití této licence je její užití k nekomerčním účelům. Užitím díla nesmí být sledován účel dosažení hospodářského nebo obchodního prospěchu, stejně jako je tomu u volného užití díla a u citací.

Odstavec druhý umožňuje užití díla na školním představení, v němž účinkují výlučně žáci, studenti nebo učitelé určité školy. Výjimka se vztahuje nejen na představení, které je hráno přímo před diváky, ale rovněž na představení, které je zachyceno na zvukovém či zvukově obrazovém záznamu. Ani toto užití by však nebylo možné, směřovalo-li by k hospodářskému či obchodnímu prospěchu. Dílo, jež má být užito pro účely školního představení, musí být dílem zveřejněným. Nejen ze zákonné dikce § 66 odst. 7 AZ, ale rovněž ze samotné povahy užití díla pro školní představení vyplývá, že jej nelze užit u počítačových programů.

Za zvláštní lze považovat právní úpravu užití školních děl, obsaženou v § 35 odst. 3. Na této právní úpravě lze za zvláštní považovat to, že se jedná o úpravu, která je ve světě zcela výjimečná a ostatní státy ji neznají. V porovnání s ostatními bezúplatnými licencemi je rovněž zvláštní tím, že není úpravou sloužící k prospěchu veřejných zájmů, nýbrž zájmů školních zařízení a škol, jejichž žáci či studenti jsou autory užitého díla. Tím se licence upravující školní díla vymyká tradičnímu pojetí zákonných licencí, ve skutečnosti ji za pravou licenci nelze vůbec považovat. I přesto ji AZ mezi zákonné licence řadí.

§ 35 odst. 3 AZ umožňuje škole či školskému zařízení (dále jen „škola“) užit dílo, jehož autorem je žák či student daného zařízení. Z věcné i právní povahy školního díla včetně jeho určení a významu vyplývá, že se má jednat o dílo výlučného studentského autorství, a to zejména s ohledem na to, že tímto dílem student prokazuje svou vlastní způsobilost či vlastní splnění průběžných nebo závěrečných studijních povinností.⁹³ Není vyloučeno, aby při zpracování díla spolupracoval žák či student se svým vyučujícím či vedoucím práce. Pokud by se však vyučující či vedoucí práce na zpracování díla podílel větší měrou než myšlenkovým návrhem, který má studentovi posloužit jako školitelská rada, jednalo by se spíše o spoluautorství než o samostatné školní dílo.

⁹³ TELEČ, Ivo. Školní díla. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2005, č. 14, s. 363. ISSN 1210-9126.

Zákonné právo na zveřejnění školního díla může škola využít i proti vůli autora díla. Školní dílo lze užít jen k vnitřní potřebě školy za současného dodržení pravidel tříkrokového testu. Dále je nutné, aby při jeho užití byl zveřejněn autor díla a pramen, z něž bylo čerpáno. Jméno autora by nemuselo být zveřejněno pouze v případě, že by autor nebyl znám, což ovšem není příliš reálné vzhledem k povaze školního díla.

Vnitřní potřeby školy jsou takové potřeby, které vycházejí z její činnosti provozované na základě zákona, prováděcích předpisů nebo vnitřních předpisů školy. Vnitřní potřebou školy se rozumí rovněž výuka. Jedná se však také například o užití díla prostřednictvím vnitřní sítě elektronických komunikací (internetu).⁹⁴

Užití školního díla je bezúplatné a nesmí směřovat k dosažení hospodářského či obchodního zisku. Může však dojít i k uzavření licence mezi školou a autorem školního díla, a to v případě, že užití překračuje rámec vnitřní potřeby školy. Uzavření licence o školním dílu má specifickou povahu, není totiž autorovým právem, ale jeho povinností. V případě, že by autor licenční smlouvu se školou odmítl uzavřít, je škola oprávněna domáhat se u soudu nahrazení autorova souhlasu.

Zákonná licence užití školních děl úzce souvisí s povinností vysokých škol zveřejňovat závěrečné disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, kterou stanovuje zákon č. 111/1998 Sb., zákon o vysokých školách (dále jen „zákon o VŠ“), ve znění pozdějších předpisů, v § 47b odst. 1)⁹⁵. Tato povinnost byla do zákona o VŠ zavedena za účelem informovanosti a vzdělávání veřejnosti. Kromě závěrečné práce je vysoká škola, jejíž student je autorem závěrečné práce, povinna zveřejňovat rovněž posudek konzultanta a oponenta této práce. Z posudků lze objasnit, jaký názor na zpracování zastával konzultant a oponent. Zveřejnění posudků si klade za cíl zamezit nezodpovědnému přístupu stran při hodnocení.

⁹⁴ TELEČ, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 380. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

⁹⁵ § 47b odst. 1 zákona o VŠ zní: „Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a záznamu o průběhu a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.“

4.3.6 Omezení práva autorského k dílu soubornému (§ 36 AZ)

Jako dílo souborné označuje AZ v § 2 odst. 5 sborník, jako je časopis, encyklopedie, antologie, pásmo, výstava nebo jiný soubor nezávislých děl nebo jiných prvků. V případě počítačových programů označuje AZ za souborné dílo databáze, která je způsobem výběru nebo uspořádáním obsahu autorovým vlastním duševním výtvořem a jejíž součástí jsou systematicky nebo metodicky uspořádány a jednotlivě zpřístupněny elektronicky či jiným způsobem.⁹⁶

Do práva autorského k dílu soubornému nezasahuje oprávněný uživatel souborného díla, užívá-li takovéto dílo za účelem přístupu k jeho obsahu a pro běžné využívání jeho obsahu.⁹⁷

4.3.7 Knihovní licence (§ 37 AZ)

Tzv. knihovní licence, zachycená v § 37 AZ je další z výjimek z autorského práva. Přes legislativní zkratku "knihovní licence" se toto omezení autorského práva netýká pouze knihoven. Autorský zákon stanoví širší okruh oprávněných subjektů.⁹⁸ Těmito subjekty jsou knihovny, archivy, muzea, galerie, školy, vysoké školy popřípadě jiná školská či vzdělávací zařízení (dále jen "knihovny").

Knihovní licence v první řadě umožňuje knihovnám pořízení rozmnoženiny autorského díla sloužící k archivačním a konzervačním účelům.⁹⁹ Zákonnou podmínkou této licence je užití pouze k nekomerčním účelům, kdy pořízení rozmnoženiny a její užití nesmí směřovat k dosažení přímého či nepřímého hospodářského účelu. Hlavním účelem knihovní licence je zde naplnění veřejného zájmu. Archivací a konzervací autorských děl je dílo chráněno před zničením a poškozením. Archivací a konzervací rozmnoženina slouží pouze k vnitřní potřebě knihovny, proto ji nelze vypůjčit jiné osobě, což vyplývá rovněž ze samotné dikce zákona, která stanovuje, že takto rozmnožené dílo nelze využívat k hospodářskému či obchodnímu účelu.

⁹⁶ § 2 odst. 2 AZ

⁹⁷ § 36 AZ

⁹⁸ TELEEC, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 388. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

⁹⁹ §37 odst. 1 písm. a) AZ

Knihovna je rovněž oprávněna pořizovat si rozmnoženiny děl či jejich částí místo děl ztracených či zničených.¹⁰⁰ Jde-li o malou část tištěného dokumentu, je rozmnožování možné i v případě, že lze dílo získat na trhu. Jde-li o jiné předměty (záznamy analogy, digitální), celý tištěný dokument nebo jeho větší část, dílo již nesmí být na trhu.¹⁰¹ Má-li být rozmnoženina pořizena, musí být splněna legislativní podmínka, jež stanovuje knihovnám povinnost "vynaložit rozumné úsilí" k zajištění pořízení originálu, což zahrnuje například možnost objednání díla u odborného knihkupce či nakladatele. Pojem "rozumně vynaložené úsilí" však autorský zákon blíže nespecifikuje a je nutné v směru přihlížet k ustálené praxi.

Knihovna není povinna sledovat dodržování AZ uživatelem, ale podporuje jeho užívání (upozorňuje na AZ) a poskytuje-li vlastní službu, odpovídá za dodržení stanovených podmínek¹⁰²

Součástí knihovní licence je také oprávnění knihovny vypůjčit originál či rozmnoženinu obhájené diplomové, rigorózní, disertační či habilitační práce.¹⁰³ Tato díla mohou být knihovnou vypůjčována jen pro účely výzkumu a soukromého studia. Autor však není povinen takovéto užití povolit a má možnost jej omezit záповědí, a to za stejných podmínek, jako u užití školních děl (viz výše)

AZ pod vlivem Informační směrnice, která v čl. 6 odst. 1 připouští výjimky z výlučného autorského práva vypůjčením díla pod podmínkou zaplacení přiměřené odměny autorovi, stanovuje v § 37 odst. 2 rovněž povinnost knihoven platit za vypůjčování autorských děl odměnu, která náleží autorům. Obecně vzato představuje tento autorskoprávní institut formu kompenzace k rukám majitelů autorských práv za bezplatné

¹⁰⁰ §37 odst. 1 písm. b) AZ

¹⁰¹ Služby knihoven ve světle novely autorského zákona. *Knihovna Umeleckoprůmyslového musea v Praze* [online]. [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: www.knihovna.upm.cz/prezentace/richter06.ppt

¹⁰² RYCHTER, Vít a Zdeněk MATUŠÍK. Služby knihoven a autorský zákon. *Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje* [online]. 2010-06-02 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.svkpl.cz/files/-czech-.pdf>

¹⁰³ § 37 odst. 1 písm d) AZ

využívání jejich majetku ve veřejném zájmu. Autorskou odměnu zde totiž neplatí sám uživatel (půjčitel), ale přímo stát.¹⁰⁴

Povinnost zajistit autorům odměnu za veřejné půjčování originálů děl a jejich rozmnoženin stanovuje rovněž Směrnice Rady 92/100/EHS ze dne 19. listopadu 1992, konkrétně v čl. 5. Převládajícím přístupem mezi členskými státy ES ke splnění této povinnosti je zavedení režimu tzv. veřejného půjčovatelského práva („public lending right“), majitelů autorských práv za bezúplatné využívání jejich majetku ve veřejném zájmu.¹⁰⁵

Odměna je poskytována státem kolektivnímu správci jednou ročně, přičemž stát hradí tuto odměnu prostřednictvím Národní knihovny. Každá knihovna je povinna vést si statistiky výpůjček, které slouží k pozdějšímu výpočtu hrazené odměny. Odměna se hradí přibližně za 70% evidovaných transakcí, a to proto, že je od všech zaevidovaných transakcí nutné odečíst transakce za *prolongace*¹⁰⁶, *prezenční výpůjčky*¹⁰⁷ a výpůjčky volných děl (volné dílo viz. kap. 5.1.). Po odečtení těchto transakcí hradí knihovna za každé vypůjčené dílo 0,50 Kč. V souvislosti s odměnou příslušející autorům jsou knihovny povinny evidenční údaje každoročně poskytovat kolektivnímu správci¹⁰⁸.

AZ taxativně vymezuje subjekty, které jsou od povinnosti platit odměnu osvobozeni. Jedná se o školní knihovny a knihovny vysokých škol, Národní knihovnu České republiky, Moravskou zemskou knihovnu v Brně, Státní technickou knihovnu, Národní lékařskou knihovnu, Národní pedagogickou knihovnu Komenského, Knihovnu Ústavu zemědělských a potravinářských informací, Knihovnu Národního filmového archivu a Parlamentní knihovnu České republiky.

¹⁰⁴ TELEČEK, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 392. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

¹⁰⁵ TŮMA, P. Harmonizační novela autorského zákona si nechala prostor pro další novelu. *Právní zpravodaj*. 2006, č. 8. ISSN 1212-8694.

¹⁰⁶ prodloužení výpůjční lhůty

¹⁰⁷ dílo nelze vypůjčit mimo prostory knihovny, vypůjčení v prostorách knihovny je však povolené

¹⁰⁸ § 37 odst. 5 AZ

Knihovní půjčovatelská licence se tradičně nevztahuje na rozmnoženiny (snímky) děl zaznamenaných na zvukové nebo zvukově obrazové záznamy (tj. např. optické nosiče, gramofonové desky, ozvučené kazety, nahrané videokazety apod.), u nichž je zapotřebí získat autorovo svolení, udělené smlouvou.¹⁰⁹ Změnu přinesla novela z roku 2006, která nově zavedla možnost knihoven půjčovat rozmnoženiny této povahy prezenčně, tedy na místě samém. Knihovny jsou přitom povinny zabezpečit díla takovým způsobem, aby nebylo možné pořídit si jejich rozmnoženiny. Ve věci vypůjčení rozmnoženin děl na zvukových a zvukově obrazových záznamech hraje významnou roli kolektivní správce, který má možnost uzavřít s knihovnou rozšířenou licenční smlouvu, která takovéto vypůjčování umožňuje

V případě, že knihovna vytváří vlastní katalog děl za účelem nabídky jejich vypůjčení či za účelem zpřístupnění svých sbírek, je oprávněna do něj užít rozmnoženinu díla obsaženého na obálce. Tato výjimka, obsažená v § 37 odst. 3 AZ byla nově zavedena novelou z roku 2006. Knihovna je rovněž oprávněna zveřejnit v katalogu tematický obsah díla. I v případě vytvoření katalogu musí být dodržena obecná podmínka vycházející z autorových osobnostních práv, tedy zveřejnění jména autora a názvu díla. Stejně jako v případě výše zmíněného vypůjčování zvukových a zvukově obrazových děl platí i pro užití díla v katalogu knihovny povinnost zabezpečit toto dílo před rozmnožováním.

V současné době, kdy stále více roste obliba digitálního prostředí, roste rovněž zájem knihoven na digitalizaci dokumentů a tím i jejich snaha o poskytnutí co možná nejkvalitnějších služeb uživatelům. Pokud by však práva uživatelů k využití dokumentů v digitálním prostředí neúměrně vzrostla, vznikla by nerovnováha mezi právy uživatelů a autorů. Problematika zpřístupnění díla prostřednictvím technického zařízení je rovněž upravena v AZ.

Knihovna je tedy oprávněna vypůjčit dílo, které je zaznamenané na technickém zařízení knihovny. Absenčně ovšem tato zařízení prozatím nelze vypůjčit. Legální podmínkou zde je, že se tak děje výhradně pro účely výzkumu a soukromého studia členů veřejnosti (...) Toto zpřístupnění však nesmí být samostatně uplatněno či podmíněno

¹⁰⁹ TELEČEK, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 393. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

uzavřením zvláštní licenční smlouvy.¹¹⁰ Zpřístupnění prostřednictvím technických zařízení je rovněž vyloučeno u takových dokumentů, při jejichž prodeji došlo k záповědi takového užití. I zde se však uživateli dostává poměrně rozsáhlých možností, neboť knihovna je mu povinna na objednávku zhotovit tiskový výstup.

Knihovna je však oprávněna vypůjčit absenčně autorská díla zaznamenaná na technických nosičích, které slouží pro potřeby zdravotně postižených osob. Jedná se tedy o jistou výjimku z obecné knihovnické licence, která absenční vypůjčení takovýchto děl nepřipouští. Výjimka z obecného užití knihovnické licence je obsažena v § 38 odst. 2 AZ pojednávajícím o licenci pro zdravotně postižené osoby (viz níže).

Otázkou zůstává, jak dlouho bude současná právní úprava v oblasti technických zařízení dostatečná. Stále více si v současné době získává přízeň tzv. elektronická čtečka knih. Je pravda, že se knihovny snaží vyvíjet své služby tak, aby uspokojily co nejvíce uživatele, avšak pouhé prezenční vypůjčení elektronické čtečky se mnohým jistě jeví jako nedostačující. Tato situace pravděpodobně povede k tlaku ze strany uživatelů, kteří budou požadovat změnu AZ, rozvíjející podrobněji právní úpravu technických prostředků k užití díla v souvislosti s knihovnickou licencí. Mělo-li by k takové situaci dojít, budou se uživatelé jistě domáhat zajištění knihovnické licence i pro absenční vypůjčování elektronických knih, což by v případě nedostatečného zabezpečení proti kopírování elektronických knih mělo nedozírné následky pro autory, jejichž díla budou takto vypůjčena. Samotná možnost a schopnost digitalizovat knihy se však jeví jako praktický nápad, který by mohl zabezpečit konzervaci a archivaci statisíců děl.

4.3.8 Licence pro zdravotně postižené (§ 38 AZ)

Zákonná licence pro zdravotně postižené umožňuje pořízení rozmnoženiny autorského díla sloužící výhradně pro potřeby zdravotně postižené osoby. Tím slouží k zabezpečení specifických potřeb této skupiny osob, které jsou jinak kvůli svému postižení značně omezeny v užívání. Účelem předmětného ustanovení je naplnit veřejný zájem na ochraně a rozvoji potřeb zdravotně postižených osob, který je upřednostněn před individuálním oprávněným zájmem autorským, což odpovídá mezinárodním trendům

¹¹⁰ TELEČ, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 390. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4

umožňovat zdravotně postiženým přístup k autorským dílům a jiným předmětům ochrany a rovněž principu slušnosti.¹¹¹

§ 38 odst. 1 písm. a) umožňuje pořízení rozmnoženiny pro zdravotně postižené bez ohledu na to, o jaké postižení se jedná. Aby bylo možné rozmnoženinu užít pro účely zdravotně postižené osoby, je nutné ji vytvořit takovou technikou, která odpovídá druhu postižení. Licence pro zdravotně postižené však nesmí být zneužita za účelem dosažení hospodářského či obchodního prospěchu. Při dodržení této podmínky pak AZ umožňuje rovněž šíření a sdělování této rozmnoženiny.

§ 38 odst. 1 písm. b) obsahuje speciální ustanovení týkající se výlučně potřeb zrakově postižených osob v souvislosti s audiovizuálními díly. AZ zde umožňuje pořídit zvukový obsah audiovizuálního díla. Takovýmto zvukovým obsahem lze rozumět například slovní popis děje, odehrávajícího se v obrazech.

Licence pro zdravotně postižené se vztahuje pouze na zveřejněná díla.

4.3.9 Licence pro dočasné rozmnoženiny (§ 38a AZ)

Dočasné rozmnoženiny jsou takové rozmnoženiny, které vznikají pouze na omezenou dobu za účelem splnění určitého úkolu. Nejsou tedy na rozdíl od výše zmíněných případů trvalého charakteru a nemají žádnou hospodářskou hodnotu. AZ v § 38a taxativně vyjmenovává účely, pro které může být dočasná rozmnoženina, na niž se licence vztahuje, pořízena. Jedná se o dočasnou rozmnoženinu vytvořenou za účelem přenosu díla počítačovou nebo obdobnou sítí mezi třetími stranami uskutečněnou prostřednictvím a o dočasnou rozmnoženinu vytvořenou za účelem oprávněného užití díla.

Mezi úkony, které splňují tyto náležitosti, zpravidla patří kupříkladu prohlížení webových stránek (browsing), ukládání do vyrovnávací či operační paměti (caching) nebo účinné fungování přenosových systémů (buffering¹¹², hosting), a to za předpokladu, že

¹¹¹ TELEČ, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 397. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

¹¹² buffering je termín, v informatice označující použití celkově více než jedné vyrovnávací paměti (bufferu) pro držení bloku dat tak, aby "čteci" zařízení tento blok vidělo jako kompletní celek, a než se vytvoří další kompletní celek (který nahradí ten minulý), čtecí zařízení vidí pouze jeho starší - poslední - kompletní verzi, ne jako průběžně se aktualizující data "zapisovačem". Používá se vždy tam, kde potřebujeme mít data poskládána jako celky, ne jako kus novější a kus starší verze viz. Mnohonásobný buffering.

prostředník neupravuje informace a jeho činnost není v rozporu s oprávněným užíváním technologie k získávání údajů o užívání informací.¹¹³

Zákonodárce pak pro zvýšení právní jistoty uživatelů v § 38a odst. 2 jasně stanoví, že vysílatel, ať již televizní, nebo rozhlasový, je oprávněn zhotovit dočasnou rozmnoženinu pro své vlastní vysílání, samozřejmě za předpokladu, že je řádným vykonavatelem oprávnění k vysílání takového dočasně rozmnoženého díla. Rozmnoženinu ovšem musí zhotovit svými vlastními prostředky.¹¹⁴

4.3.10 Licence pro fotografickou podobiznu (§ 38b AZ)

Osoba ztvárněná na fotografii je oprávněna zhotovit si nebo si objednat zhotovení rozmnoženiny této fotografie. Ustanovení § 38b AZ upravené teprve novelou z roku 2006 tak řeší konflikt oprávněných zájmů zobrazené osoby a autora, jehož dílem je fotografie zobrazující osobu, a to ve prospěch zobrazené osoby, jíž svédčí právo k podobizně. Lze tedy konstatovat, že AZ považuje osobnostní práva vycházející z občanského zákoníku za silnější než právo autora dle AZ.

AZ rovněž v § 38b větě za středníkem umožňuje, aby oprávněná osoba vytvořenou rozmnoženinu fotografie užila dál, ale pouze v případě, že se bude jednat o nevýdělečné užití, popřípadě pokud takové užití nebude zapovězeno.

4.3.11 Nepodstatné vedlejší užití díla (§38c AZ)

Licence umožňující nepodstatné vedlejší užití díla, vložená novelou z roku 2006, stanovuje, že do autorského práva nezasahuje ten, kdo užije cizí dílo zcela náhodně, nezáměrně, a to v souvislosti s tvorbou nového díla. Uživatel nesmí dílo užít záměrně. Z díla rovněž nesmí vycházet hospodářský prospěch a v případě, že se tak stane, musí být tento prospěch zanedbatelný.

Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. 2012-01-21 [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Mnohonásobný_buffering

¹¹³ TELEČ, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 397. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

¹¹⁴ Autorský zákon – první knihovní licence. SOBĚSLAVSKÝ, Radek. Reseller Magazine Online [online]. 2011-07-01 [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: <http://www.reselleronline.cz/autorsky-zakon-prvni-knihovni-licence>

K užití podle této zákonné licence dochází často například při tvorbě audiovizuálních děl (jako jsou filmy, videoklipy atd.) V případě, že je scéna vytvořena na míru a například obraz je na stěně v dekoraci zavěšen na výslovné přání architekta, velice těžko se takové užití obhájí.¹¹⁵

Nepodstatné vedlejší užití díla je vlastně zvláštním případem citace, od níž se liší „náhodností— užití díla nebo jeho části v jiném díle.(...) Na rozdíl od citace nevyžaduje autorský zákon v tomto případě identifikaci názvu, autora ani pramene díla.¹¹⁶

4.3.12 Licence k dílům užitého umění a dílům architektonickým (§ 38d AZ)

Licence k dílům užitého umění a dílům architektonickým stanovuje, že do práva autorského nezasahuje ten, kdo pronajímá, půjčuje nebo vystavuje originál nebo rozmnoženinu díla užitého umění vyjádřeného v užitné podobě nebo architektonické dílo vyjádřené stavbou.¹¹⁷

Ustanovení § 38d písm. b) upravuje pouze práva k dílům architektonickým a umožňuje provedení změn na dokončených stavbách. Zákonná licence k dílům architektonickým se zde vztahuje nejen na osobu, která změny navrhne, ale rovněž na toho, kdo změny provede. V obou případech je však nutné provádět jen nezbytně nutné změny a to tak, aby nedošlo k porušení hodnoty stavby. Obecně lze na toto ustanovení užít pravidel tříkrokového testu, stejně jako u výše popsaných výjimek a omezení.

Legislativní podmínkou, stanovenou v § 38d odst. 2 AZ je rovněž povinnost toho, jež stavbu provádí nebo navrhuje, o svém úmyslu vyrozumět autora díla. Tato podmínka však není nutně vyžadovaná ve všech případech a vztahuje se jen na ty, u nichž takové upozornění s ohledem na ostatní okolnosti lze spravedlivě požadovat. Vyžaduje-li pak autor nahlédnutí do stavební dokumentace, je ten, kdo jej o změně informoval, povinen

¹¹⁵ Autorský zákon – vedlejší užití díla. SOBĚSLAVSKÝ, Radek. *Reseller Magazine Online* [online]. [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: <http://www.reselleronline.cz/autorsky-zakon-vedlejsi-uziti-dila>

¹¹⁶ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod chrání právo na parodii. DAVID, Ivan. *Britské listy* [online]. 2011-07-01 [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/59262.html>

¹¹⁷ § 38d písm. a) AZ

dokumentaci mu poskytnout, a to včetně vyobrazení vystihujícího stav před provedením změn.¹¹⁸

4.3.13 Licence pro sociální zařízení (§ 38e AZ)

Licence pro sociální zařízení umožňuje zdravotnickým a sociálním zařízením, která nebyla zařízena za účelem zisku, zhotovení záznamu vysílaných děl, která pak provozuje, osobám v těchto zařízeních umístěných.¹¹⁹ Tato bezplatná licence byla do AZ zavedena novelou z roku 2006. AZ jako sociální zařízení taxativně vymezuje nemocnice či věznice.

Nejen ze samotného znění ustanovení § 38e AZ, ale rovněž z ustanovení § 29 odst. 2 (viz výš) lze dovodit, že se tato licence vztahuje pouze na díla zveřejněná. AZ v § 38 ve větě páté rovněž odkazuje na znění § 25 AZ, na jehož základě má autor nárok na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní a vlastní vnitřní potřebu. (o § 25 AZ viz výše v kapitole 5.2.1)

4.3.14 Užití originálu nebo rozmnoženiny díla výtvarného, fotografie nebo díla vyjádřeného postupem podobným fotografií jeho vystavením (§ 39 AZ)

Bezúplatnou zákonnou licenci k vystavení díla výtvarného, fotografie nebo díla vyjádřeného obdobným způsobem upravoval již zákon 218/1926 Sb., autorský zákon z roku 1926.

Ustanovení řeší střet práva autorského s právem vlastnickým. Má právní povahu výjimky z ustanovení § 9 odst. 3 AZ¹²⁰, které řeší střet vlastnického práva k originálu nebo rozmnoženině díla s právem autorským k dílům na těchto věcech zachycených.¹²¹

Licence umožňuje vlastníku či vypůjčitelu díla výtvarného, fotografického či jiného díla vyjádřeného obdobným způsobem jako dílo fotografické, dílo vystavit či jej k výstavě

¹¹⁸ § 38d odst. 2, věta za středníkem AZ

¹¹⁹ § 38e AZ

¹²⁰ § 9 odst. 3 AZ zní: “Nabytím vlastnického práva nebo jiného věcného práva k věci, jejímž prostřednictvím je dílo vyjádřeno, nenabývá se oprávnění k výkonu práva dílo užít, není-li dohodnuto či nevyplývá-li z tohoto zákona jinak. Poskytnutím oprávnění k výkonu práva dílo užít jiné osobě zůstává nedotčeno vlastnické právo nebo jiná věcná práva k věci, jejímž prostřednictvím je dílo vyjádřeno, není-li dohodnuto či nevyplývá-li ze zvláštního právního předpisu jinak.”

¹²¹ TELEEC, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 411. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

poskytnout. Nezáleží přitom na tom, zda se jedná o dílo originální nebo jeho rozmnoženinu. Ten, kdo má úmyslu dílo na základě této licence poskytnout k vystavení, musí jej poskytnout bezplatně. Samotné vystavení díla však zákonem bezplatností podmíněno není, je tedy možné jej vystavovat jak bezplatně, tak za úplatu.

Na základě autorského zákona má však autor možnost využití této licence nabyvateli vlastnického práva zapovědět. Možnost učinit takovou záповeď je autorským zákonem z časového hlediska významně omezena okamžikem prvního převodu originálu či rozmnoženiny díla. Po uskutečnění takového převodu právo záповeďi autora jeho nevykonáním zaniká (prekluduje).¹²² Vlastník či vypůjčitel díla pak v případě, že se o záповeďi dozvěděl, není oprávněn dílo vystavit či k vystavení poskytnout. Zákonodárce zde dále uvádí demonstrativní příklad, kdy lze spravedlivě předpokládat, že se oprávněná osoba o záповeďi musela dozvědět, a tudíž nebyla oprávněna k užití této zákonné licence. Příkladem je zápis záповeďi autorem do rejstříku vedeného kolektivním správcem.

¹²² TELEČ, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, s. 411. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.

Závěr

Účelem této práce bylo objasnění současné právní úpravy týkající se problematiky mimosmluvních institutů užití autorského díla. Právní úprava této oblasti se může jevit poměrně složitá a nedostatečná.

Kromě jednotlivých institutů mimosmluvního užití díla měla práce objasnit rovněž základní pojmy s těmito instituty související, jimiž je autorské právo či autorské dílo. Hlavní důraz byl však kladen na samotné mimosmluvní užití díla. Nejdůležitějšími instituty jsou bezpochyby volné dílo, volné užití, citace, úřední a zpravodajská licence a knihovní licence, jež měly být v této práci popsány nejpodrobněji.

Vzhledem k rozsáhlé novele AZ, která byla provedena roku 2006, věnuje práce pozornost rovněž ustanovením AZ, která byla ustanovena teprve touto novelou.

Se stále se rozšiřujícími možnostmi uživatelů, souvisejícími především s užitím díla zveřejněného na internetu, možností jeho rozmnožování a zprostředkování ostatním se současná právní úprava autorského práva začíná jevit stále více nedostatečná.

Instituty mimosmluvního užití díla mají sloužit především k nastolení rovnováhy mezi uživatelem a autorem. Zákonodárce by se měl při právní úpravě takovýchto institutů orientovat především na to, aby nedocházelo k přílišnému omezování uživatele, avšak autor by měl být podporován v další tvorbě, která napomůže k rozvíjení společnosti. Tato situace vedla zákonodárce k rozsáhlé novele učiněné v roce 2006 a lze očekávat, že bude nutné v brzké době učinit další rozsáhlejší novelu.

SUMMARY

The aim of this thesis is to clarify the issues of the most important exceptions and limitations to copyright. The work is focused on the regulations of the Czech Republic, in some parts, however, compares Czech and international arrangements. Comparison is made primarily with European Union legislation. Exceptions and limitations of copyright are an important means to offset the position of the user and the author. When applying the exceptions and limitations is also taken into account public interest.

The work is divided into four parts. The first part deals with the concept of copyright. The second part describes the author's work. The third part describes the main features of the limitations and exceptions to copyright. Apart from the general definition of exceptions to copyright law it also mentions fair use concept, which is an important part of the exceptions to copyright in the Anglo-American legal system. The third section also discusses the Three-step test, which is regulated not only by international documents, but also by the Czech copyright law. In the chapter dealing with the rules of Three-step test is also described the dispute U.S. - Section 110 (5) of the U.S. Copyright Act, which is used to interpret the three-step test. Described is also the Declaration and Balanced Interpretation of the "Three-step test" in copyright law, issued in 2008. The main part of this work is the fourth part, which describes exception as it is written in the Czech Copyright Act.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ACTA - Obchodní dohoda proti padělatelství (Anti-Counterfeiting Trade Agreement)

AZ – zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon

AZ 1965 - zákon č. 35/1965 Sb., autorský zákon

ČR – Česká republika

ČSR – Česká socialistická republika

DILIA - Divadelní, literární, audiovizuální agentura, občanské sdružení

GATT - Všeobecná dohoda o clech a obchodu (General Agreement on Tariffs and Trade)

INTERGRAM – Nezávislá společnost výkonných umělců a výrobců zvukových a zvukově obrazových záznamů, o.s.

knihovna - knihovny, archivy, muzea, galerie, školy, vysoké školy popřípadě jiná školská či vzdělávací zařízení

Noleva z roku 2006 - zákon č. 216/2006 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

ObčZ - zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

RÚB - Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl

TRIPS - Dohoda o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights)

UNESCO - organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

Vyhláška o odměnách - Vyhláška č. 488/2006 ze dne 16. října 2006, kterou se stanoví typy přístrojů k zhotovování rozmnoženin, typy nenahraných nosičů záznamů a výše paušálních odměn

WCT - Smlouva WIPO o právu autorském (World Intellectual Property Organization Copyright Treaty)

WIPO – Světová organizace duševního vlastnictví (World Intellectual Property Organization)

WPPT - Smlouva WIPO o výkonech výkonných umělců a o zvukových záznamech (World Intellectual Property Organization Performances and Phonograms Treaty)

WTO - World Trade Organization

zákon o VŠ - zákon č. 111/1998 Sb., zákon o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

LITERATURA

- 1) TELEC, Ivo a Pavel TŮMA. Autorský zákon. Komentář. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., 2007, Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-608-4.
- 2) KRÍŽ, Jan. Autorský zákon a předpisy související : komentář : podle stavu k 1.9.2005. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2005, ISBN 80-7201-546-X.
- 3) KNAP, Karel, Smluvní vztahy v právu autorském. 1.vyd. Praha: Orbis, 1967.
- 4) ŠVESTKA, Jiří, et al. Občanské právo hmotné. 3 díl, díl 4-6, Rodinné právo – Autorské a patentové právo – Dědické právo. 5. jubilejní aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwert, 2009. ISBN 978-80-7357-465-9
- 5) ŠVESTKA, Jiří, et al. Občanské právo hmotné. 1, díl 1-2., Obecná část - Věcná práva. 5. jubilejní aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwert, 2009. ISBN 978-80-7353-468-0
- 6) DOBŘICHOVSKÝ, Tomáš. Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví: v kontextu evropského práva, dohody TRIPS a aktivit WIPO. Praha: Linde, 2004, ISBN 80-7201-467-6.
- 7) TÝČ, Vladimír, Průmyslová a autorská práva v mezinárodním obchodě. 1. vyd. Praha: Linde, 1997. ISBN 80-7201-102-2
- 8) ROZEHNAL, Aleš. Mediální právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, ISBN 80-86473-79-1.
- 9) SHIVA, Vandana. Protect or Plunder? : understanding intellectual property rights. London: Zed Books, 2001. ISBN 1-84277-109-4.
- 10) ČERMÁK, Jiří. Internet a autorské právo. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-423-4.

11) DECLARATION A BALANCED INTERPRETATION OF THE “THREE-STEP TEST” IN COPYRIGHT LAW. Max-Planck-Institut für Immaterialgüter- und Wettbewerbsrecht Dostupné z: <http://www.ip.mpg.de/de/pub/bibliothek.cfm>

PERIODIKA

- 1) DOBEŠ, Petr. Rozmnožování autorských děl pro soukromou potřebu I. Právní rádce. 2007, č. 4, ISSN 1210-4817.
- 2) DOBEŠ, Petr. Rozmnožování autorských děl pro soukromou potřebu II. Právní rádce. 2007, č. 5. ISSN 1210-4817.
- 3) RAMBOUSKOVÁ, Lucie, Kamil ŠROT a Stanislav POLČÁK. Právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro vlastní potřebu. Právní rádce. 2002, č. 2, ISSN 1210-4817.
- 4) ŠALAMOUN, Michal. Citace a její právní regulace. Právní rozhledy. 2005, č. 14, ISSN 1210-6410.
- 5) TELEC, Ivo. Zveřejňování závěrečných prací vysokými školami. Právní rádce. 2006, č. 10. ISSN 1210-4817.
- 6) TELEC, Ivo. Zvláštní autorské odměny. Právní rozhledy. 2000, č. 5. ISSN 1210-6410.
- 7) TELEC, Ivo. Školní díla. Časopis pro právní vědu a praxi. 2005, č. 14, ISSN 1210-9126.
- 8) TULÁČEK, Jan. Kopírování autorských děl literárních pro vlastní potřebu. Bulletin advokacie. 2006, č. 11, ISSN 1210-6348.
- 9) TŮMA, P. Harmonizační novela autorského zákona si nechala prostor pro další novelu. Právní zpravodaj. 2006, č. 8. ISSN 1212-8694.

PRÁVNÍ NORMY A JUDIKATURA

ČESKÉ PRÁVNÍ NORMY

- 1) zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění účinném ke dni 1.1.2012
- 2) zákon č. 35/1965 Sb., Zákon o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon)
- 3) zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- 4) zákon č. 216/2006 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- 5) zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- 6) zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
- 7) zákon č. 111/1998 Sb., zákon o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů
- 8) Vyhláška č. 488/2006 ze dne 16. října 2006, kterou se stanoví typy přístrojů k zhotovování rozmnoženin, typy nenahraných nosičů záznamů a výše paušálních odměn
- 9) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 26. 3. 1976, sp.zn: 3 Cz 13/76
- 10) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30.11.2011 sp. zn.: 30 Cdo 3474/2010
- 11) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.11.2009, sp. zn: 30 Cdo 329/2008
- 12) Usnesení Ústavního soudu ze dne 1.4. 2010, sp.zn.: II. ÚS 423/2010
- 13) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25.3.2009 sp.zn.:5 Tdo 234/2009
- 14) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.5.2006 sp.zn.: 5 Tdo 621/2006

NORMY MEZINÁRODNÍHO PRÁVA

- 1) Směrnice Rady 92/100/EHS ze dne 19. listopadu 1992 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem
- 2) Směrnice 2001/29/ES Evropského parlamentu a Rady z 22. května 2001 o harmonizaci některých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti
- 3) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/116/ES ze dne 12. prosince 2006 o době ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících
- 4) Obchodní dohoda proti padělatelství mezi Evropskou unií a jejími členskými státy, Austrálií, Kanadou, Japonskem, Korejskou republikou, Spojenými státy mexickými, Marockým královstvím, Novým Zélandem, Singapurskou republikou, Švýcarskou konfederací a Spojenými státy americkými (ACTA)
- 5) Bernská Úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl ze dne 9. září 1886

INTERNETOVÉ STRÁNKY

- 1) <http://eur-lex.europa.eu>
- 2) <http://www.nsoud.cz/>
- 3) <http://www.nssoud.cz/Uvod/art/1>
- 4) <http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>
- 5) <http://www.mediar.cz>
- 6) <http://www.citace.com/>
- 7) <http://www.intergram.cz/cs/>
- 8) <http://www.dilia.cz/>
- 9) <http://ifpi.cz/>
- 10) <http://www.knihovna.upm.cz/>

- 11) <http://www.blisty.cz>
- 12) <http://www.ipravnik.cz>
- 13) <http://www.msmt.cz>
- 14) <http://www.businessinfo.cz>
- 15) <http://www.reselleronline.cz>
- 16) <http://cs.wikipedia.org>
- 17) <http://www.svkpl.cz>
- 18) <http://www.ip.mpg.de>
- 19) <http://www.wipo.int>

KLÍČOVÁ SLOVA/KEYWORDS

Autorské právo

Copyright

Výjimky a omezení

Exceptions and limitations

Užití

Use